

Järvenpään kaupungin
esiopetuksen
opetussuunnitelma 2016

Luvut 2.1, 3.1 ja 6.2 päivitetty 30.8.2022

Nimi	Järvenpään kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma
Kunta	Järvenpää
Hyväksymispäivämäärä	20.4.2016

SISÄLTÖ

1. Järvenpään kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma	4
1.1. Opetussuunnitelman laatiminen Järvenpäässä	4
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	6
2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	6
2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	8
2.3 Esiopetuksen arvoperusta	8
2.4. Oppimiskäsitys	10
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa	11
Ajattelu ja oppiminen	11
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	12
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	12
Monilukutaito	13
Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	14
Osallistuminen ja vaikuttaminen	14
3. Esiopetuksen toimintakulttuuri	15
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen	15
3.2. Esiopetuksen oppimisympäristö	17
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa	18
4. Esiopetuksen toteuttaminen	24
4.1. Monipuoliset työtavat	24
4.2. Arviointi	25
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet	27
Ilmaisun monet muodot	28
Kielen rikas maailma	31
Minä ja meidän yhteisömme	33
Tutkin ja toimin ympäristössäni	35
Kasvan ja kehityn	37
4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä	40

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki	42
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	42
5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana	43
5.3 Yleinen tuki	44
5.4 Tehostettu tuki	45
Pedagoginen arvio	45
5.5 Erityinen tuki	48
Pedagoginen selvitys	48
Erityisen tuen päätös	49
Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma	49
5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot	53
6. Oppilashuolto	57
6.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö	58
6.2 Yhteisöllinen oppilashuoltotyö	60
6.3 Yksilökohtainen oppilashuoltotyö	61
6.4. Oppilashuoltosuunnitelmat	63
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus	65

1. Järvenpään kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma

Järvenpään kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016 perustuu 22.12.2014 vahvistettuihin valtakunnallisiin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen lähtökohtana ovat olleet lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet.

Esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu suomeksi ja ruotsiksi annettavaa esiopetusta varten ja se on kaikkien esiopetusyksiköiden yhteinen. Esiopetuksen opetussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen toteuttamista Järvenpäässä. Se otetaan käyttöön 1.8.2016 kaikissa esiopetusta antavissa kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa sekä koulujen tiloissa toimivissa esiopetusryhmissä. Opetussuunnitelma korvaa vuonna 2011 käyttöön otetun ja vuonna 2014 muutetun esiopetuksen opetussuunnitelman. Poikkeuksena Järvenpäässä toimiva Päiväkoti Petra järjestää esiopetusta Keski-Uudenmaan kristilliselle koululle myönnetyn esiopetuksen järjestämisluvan mukaisesti ja laatii itse oman esiopetuksen opetussuunnitelmansa.

Opetussuunnitelman laadinnassa on huomioitu Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelma ja prosessikuvaukset sekä perusopetuksen opetussuunnitelmatyö, jota on valmisteltu yhdessä ja rinnakkain esiopetuksen opetussuunnitelman kanssa. Järvenpään esiopetuksen opetussuunnitelmassa on otettu huomioon paikalliset ominaispiirteet, lasten tarpeet sekä paikallista esiopetusta koskeva arviointitieto ja kehittäminen sekä kaupungissa tehdyt päätökset esiopetuksen järjestämisestä. Esiopetuksen opetussuunnitelman on hyväksynyt Lasten ja nuorten lautakunta.

Esiopetuksen vuosittaiset tavoitteet ja kehittämisen painotusalueet määritellään tarkemmin yksikkökohtaisissa toimintasuunnitelmissa ja niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan toimintakertomuksissa. Varhaiskasvatusjohtaja hyväksyy toimintasuunnitelmat ja toimintakertomukset, jotka viedään Lasten ja nuorten lautakunnalle tiedoksi. Päiväkotitasolla opetussuunnitelman toteutumisesta vastaa varhaiskasvatuksen esimies. Hänen johdolla yksiköissä käydään pedagogista keskustelua opetussuunnitelman mukaisen opetuksen jatkuvasta kehittämisestä.

Opetussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan myös huoltajille osoitetuilla yhteisillä kyselyillä, päivittäin huoltajien tuodessa ja hakiessa lastaan esiopetuksesta sekä esiopetusvuoden aikana ja sen päätteeksi käytävissä Lapsen esiopetussuunnitelman (LEOPS) arviointikeskusteluissa. Opetussuunnitelman toimitusta arvioidaan vuosittain ja siihen tehdään tarvittaessa muutoksia.

Esiopetussuunnitelma täydentää Järvenpään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, jossa on kuvattu myös esiopetuksen osalta lasten ja nuorten hyvää kasvua tukeva toiminta ja kehittämistyön painopisteet. Hyvinvointisuunnitelma toteuttaa osaltaan Järvenpään kaupungin kestävä kasvun ja hyvinvoinnin strategiaa 2014 -2025.

1.1. Opetussuunnitelman laatiminen Järvenpäässä

Esiopetuksen opetussuunnitelmatyöstä on vastannut varhaiskasvatusjohtaja. Opetussuunnitelmaa valmisteleeseen työryhmään ovat kuuluneet varhaiskasvatuksen aluepäällikkö, varhaiskasvatuksen erityisasiantuntija, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, S2 -lastentarhanopettaja, varhaiskasvatuksen esimiehiä sekä varhaiskasvatuksessa toimivia lastentarhanopettajia. Varhaiskasvatuksen esimiehet ovat johtaneet opetussuunnitelmatyöskentelyä omissa päiväkodeissaan. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ollut mahdollisuus olla mukana työskentelyssä. Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen yhteistyön osalta, luku 3.3., opetussuunnitelmaa on laatinut esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöstä koostunut työryhmä. Esiopetuksen opetus-

suunnitelman luonnos on ollut kommentoitavana varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa sekä muilla yhteistyötahoilla. Lapset ja lasten huoltajat ovat olleet osallisina rakentamassa esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistä arvopohjaa ja toimintakulttuuria. Keväällä 2016 esiopetuksen Info -ja keskusteluillassa esiopetuksen aloittavien lasten huoltajat pohtivat ryhmissä, mikä on esiopetuksessa tärkeintä ja millä tavalla he itse toivovat olevansa osallisina esiopetuksessa. Huoltajilla on ollut myös mahdollisuus kommentoida opetussuunnitelmaa ennen sen hyväksymistä Lasten ja nuorten lautakunnassa.

Järvenpään esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu niin, että valtakunnallista perustetekstiä on täydennetty järvenpäälaisillä pedagogisilla käytännöillä ja painopisteillä. Tällä on haluttu korostaa molempien asiakirjojen tärkeyttä ja varmistaa kokonaisuuden toteutuminen käytännön opetuksessa. Sisällysluettelo on Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Opetussuunnitelmaan liitetään tarkentavia ohjeita, lomakkeita ja prosessikuvauksia tukemaan esiopetusyksiköiden työtä. Liitteet on merkitty tekstiin alleviivauksina. Opetussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa kaupungin [www -sivuilla](http://www.sivuilla).

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa. Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta². Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.4.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset

kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille¹⁴. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain mukaisia kasvatuskeskusteluja ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Esiopetuksen järjestäminen Järvenpäässä

Järvenpäässä esiopetuksen järjestämisestä vastaa Varhaiskasvatuspalvelut, joka on osa Opetuksen ja kasvatuksen palvelualueita. Esiopetusta järjestetään sekä päiväkodeissa että koulun tiloissa toimivissa esiopetusryhmissä. Järvenpäässä esiopetusta annetaan pääasiassa kunnallisissa päiväkodeissa. Varhaiskasvatusjohtaja päättää vuosittain esiopetuksen järjestämistavat ja esiopetuksen antamispaikat sekä yksityisissä päiväkodeissa järjestettävän esiopetuksen laajuuden.

Esiopetuksen opetuskielenä on suomi tai ruotsi. Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia, neljä tuntia päivässä. Esiopetuksen vuosittaiset toiminta-ajat suunnitellaan perusopetuksen vahvistettujen toiminta-aikojen pohjalta. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja. Lapsen esiopetus ja sitä täydentävä varhaiskasvatus muodostavat yhtenäisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevan jatkumon.

Esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta tiedotetaan yleisesti kaupungin www -sivuilla sekä varhaiskasvatustyksiköiden toimesta suoraan huoltajille. Järvenpäässä on käytössä digitaalinen järjestelmä, joka osaltaan mahdollistaa varhaiskasvatuksen ja kodin välistä vuorovaikutusta ja viestintää. Ennen esiopetukseen ilmoittautumista huoltajille järjestetään mahdollisuus tutustua esiopetuksen järjestämiseen videon tai keskustelutilaisuuden muodossa.

2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöönsä, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystäväyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3 Esiopetuksen arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi

ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsitteitä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytyksensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajujaan.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävästä elämäntavasta periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

<p>YHTEISTYÖTAIDOT</p> <p>Jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden sekä erilaisuuden ymmärtäminen ja arvostaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsella on vahva kokemus ryhmään kuulumisesta • aikuiset ovat mallina kunnioittavassa ja luottamusta rakentavassa dialogisessa vuorovaikutuksessa • lapsi harjoittelee yhdessä toimimista ja toisten huomioon ottamista • yhdessä tekeminen ja oppiminen • sovittujen sääntöjen noudattaminen, hyvät käytöstavat. <p>”Tehdään yhdessä juttuja” ”Kerrotaan itse ja kuunnellaan”</p> <p>”Jos tekee puutöitä voi pyytää apua”</p>	<p>HYVINVOINTITAIDOT</p> <p>Aikuisen vastuu turvallisuudesta, huolenpidosta ja myönteisestä ilmapiiristä: arjen rytmi ja mielen hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • terveellinen ja monipuolinen ravinto • liikkuminen ja riittävä lepo • leikki ja ulkoilu • tunteidentunnistaminen, -ilmaisu ja -käsitteleminen • lapsen myönteinen käsitys itsestään ”olen tärkeä” • aikuisen läsnäolo ja hyväksyntä. <p>”Saa juosta, kun tekee mieli liikkua ”Kun äiti ja isä rakastaa” ja saa levätä, kun väsyttää”</p> <p>”Pitää syödä kasviksia, mutta jäätelöäkin”</p>
<p>VASTUU ITSESTÄ JA MUISTA</p> <p>Aikuisen avulla lapsi harjoittelee itsestä, tavaroistaan ja lähiympäristöstä huolehtimista sekä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen kasvamista.</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokemus ryhmään kuulumisesta • oman mielipiteen ilmaiseminen • arjen työtehtävät ja pitkäjänteisyys • toisen huomioon ottaminen ja arvostaminen. <p>”Tekee ensin omat hommat, sit voi auttaa muita”</p> <p>”Ei kiusaa toista - ollaan kivoja kavereita”</p> <p>”Varoo, ettei nokkonen polta”</p>	<p>OPPIMISEN ILO</p> <p>Aikuinen auttaa lasta tunnistamaan omat vahvuutensa ja oppimisen tapansa</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppimisympäristöä rakennetaan yhdessä lasten kanssa • lasten ajatukset, ideat ja oivallukset otetaan huomioon • sopivat haasteet ja monimuotoisuus; oppia voi missä vaan • turvallinen, kannustava ja kiireetön ilmapiiri • kasvattajan aito, aktiivinen läsnäolo ja havainnointi • yhdessä oppiminen ja siitä iloitseminen. <p>”Mä harjoittelen, sit oppii” ”Ku saa leikkiä kavereiden kanssa”</p> <p>”Ku tekee ja ku oppii”</p>

OPS 2016

Kuva 1 Esiopetuksen arvojen järvenpääläiset painotukset ja toimintakulttuurin kehittämiskohteet

Arvoperustan toteutumisen seuranta ja arviointi

Arvoperustan mukaista toimintaa kehitetään yhdessä lasten, vanhempien ja esiopetushenkilöstön kanssa tuotetun nelikentän avulla. Arvojen toteutumista seurataan ja arvioidaan lasten ja vanhempien kanssa käytävissä Leops -keskusteluissa, esiopetushenkilöstön tiimipalavereissa sekä vuosittaisissa päiväkotikohtaisissa toimintakertomuksissa.

2.4. Oppimiskäsitys

Lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa yhdessä leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Oppimista tapahtuu lapselle merkityksellisessä toiminnassa. Fyysisellä aktiivisuudella on merkittävä vaikutus uuden oppimiseen. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

OPPIMISEN ILO

Aikuinen auttaa lasta tunnistamaan omat vahvuutensa ja oppimisen tapansa.

- oppimisympäristöä rakennetaan yhdessä lasten kanssa
- lasten ajatukset, ideat ja oivallukset otetaan huomioon
- sopivat haasteet ja monimuotoisuus; oppia voi missä vaan
- turvallinen, kannustava ja kiireetön ilmapiiri
- kasvattajan aito, aktiivinen läsnäolo ja havainnointi
- yhdessä oppiminen ja siitä iloitseminen

"Mä harjoittelen, sit oppii" *"Ku tekee ja ku oppii"*

"Ku saa leikkiä kavereiden kanssa" OPS 2016

Kuva 2 Oppimisen ilo Järvenpään esiopetuksessa

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen periaatteelle tarkastella opetusta kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestäväen elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Kuva 3 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa, lähteenä Opetushallitus

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Järvenpäässä painotetaan kasvattajien ja lasten välistä dialogia, jolla tuetaan lasten omaa ajattelua sekä ongelmanratkaisutaitoja. Lasten ideat ja ehdotukset sekä niiden toteutumisen seuranta tallennetaan konkreettisina asioina ja/tai sähköiseen kasvunkansioon ryhmän lasten ja heidän vanhempiansa nähtäville.

Kasvattajat ottavat kaikessa huomioon lasten erilaisuuden mm. antamalla aikaa pohdintaan, tutkimiseen ja kokeiluihin erilaisissa ryhmissä ja ympäristöissä sekä sanoittamalla lapsen osallisuutta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvyille ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Lapsiryhmässä jokaisella lapsella on oma kulttuurinen taustansa, mikä otetaan huomioon ryhmän toiminnassa. Vuoden kiertoon liittyvät juhlat, vierailut ja tutustuminen Järvenpään kulttuuriympäristöön rikastuttavat esiopetusta. Lasten esittämät kysymykset ja tutustuminen ryhmän lasten erilaisista kulttuuritaustoista nouseviin tapoihin lisäävät lasten tietoisuutta ja kulttuurista osaamista.

Järvenpään kulttuuripolku on esi- ja perusopetuksen kokonaisuus, jossa jokaiselle peruskoulun vuosiluokalle on määritelty kevätkauden ja syyskauden oma kulttuuritapahtuma tai tutustumiskäynti. Esiopetusvuonna lapset tekevät leikkikulttuuria kuvaavan kortin osana esi- ja perusopetuksen Kulttuuripolku.

Kasvatusyhteisön ja ryhmän toimintakulttuurissa painottuvat turvallisen ja hyvän ryhmähengen luominen, jolloin jokaiselle lapselle löytyy ystävä. Hyvät tavat sekä toisen ihmisen hienotunteinen ja arvostava kohtaminen toteutuvat arjessa. Ongelma- ja ristiriitatilanteita ratkaistaan yhdessä.

Myös huoltajat ovat osallisia lapsiryhmän hyvän ja turvallisen ryhmähengen luomiseen mm. päivittäisissä kohtaamisissa ja keskusteluiden kautta. Yhteisön tapakulttuurista kerrotaan huoltajille keskusteluissa ja sähköisen kasvunkansion välityksellä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyden ja turvallisuuden sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen

tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, omista tavaroistaan, toisista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Lapsille varmistetaan esiopetuksen aikana mahdollisuus monipuoliseen liikkumiseen sekä tarvitsemaansa ravintoon ja lepoon. Järvenpään varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käytetään Pedagoginen, kiireetön ja tunnelmallinen ruokailu – toimintamallia. Kasvattajien ohjaamina lapset harjoittelevat huolehtimaan omista ja muiden tavaroista, käyttämään tavaroita tarkoituksenmukaisesti, kierrättämään sekä tekemään hankintoja kestävän kehityksen mukaisesti. Lasten käytössä on tieto- ja viestintätekniisiä välineitä lasten kokemusten ja ajatusten esille tuomiseen ja dokumentointiin sekä tukemaan huoltajien osallisuutta.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvallukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitely, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvallukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Kasvattaja muokkaa yhdessä lasten kanssa oppimisympäristöä, mikä tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella monilukutaitoa. Kuvitettu oppimisympäristö tarjoaa mahdollisuuden monipuoliseen kuvallukemiseen. Lapsia kannustetaan tutkimaan viestejä ja ilmiöitä erilaisin tavoin (mm. taidekortit ja esimerkiksi järjestystä kuvaavat tekstitettyt kuvakortit). Draamatyöskentelyn kautta lapset saavat rohkaisua ja kokemuksia itsensä ilmaisemisesta.

Kasvattaja muokkaa oppimisympäristöä yhdessä lasten kanssa ja ohjaa lapsia huomaamaan erilaisuutta ympärillään. Kasvattajan ohjaamana lapset harjoittelevat medialukutaitoa mm. tutkimalla ja tuottamalla erilaisia viestejä erilaisin välinein. Yhteisen ihmettelyn, pohdinnan ja tulkintojen myötä lasten maailma jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoinnin taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Järvenpäässä painotetaan teknologia- ja viestintävälineiden käytön harjoittelua. Lapset harjoittelevat laitteiden turvallista, monipuolista ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Huoltajien kanssa keskustellaan lasten tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta ja tehdään tarvittaessa sopimuksia. Lapsilla on esiopetuksessa jatkuvasti mahdollisuus käyttää tieto- ja viestintäteknologisia laitteita oppimisen ja dokumentoinnin välineenä. Lasten ja kasvattajien tekemiä dokumentteja katsotaan ja niistä keskustellaan yhdessä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Lapselle osallisuus toteutuu arjen toiminnassa. Kasvattaja on sensitiivinen huomaamaan ja varmistamaan kaikkien lasten osallisuuden toteutuminen. Oppimisympäristön ei tule olla liian valmiiksi rakennettu vaan ilmapiiriltään avoin ja hyväksyvä, jossa kuunnellaan lasta ja otetaan hänet mukaan muuntelemaan oppimisympäristöä.

Lasten toimintaehdotukset/-ideat ja niiden toteutuminen dokumentoidaan konkreettisesti nähtäviksi. Toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

3. Esiopetuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetus-suunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kult-

tuurista vuodenvuorokierroa. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnustamaan, ilmaisemaan ja säätelämään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä.

Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnustamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan luvussa 6 kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

Järvenpään esiopetuksessa laaditaan varhaiskasvatuksen kanssa yhteinen vuosittainen toimintasuunnitelma toiminnalle asetettujen pedagogisten tavoitteiden mukaisesti. Yksikön toimintasuunnitelmaa, joka sisältää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman, arvioidaan ja kehitetään päiväkodin johtajan johdolla säännöllisesti pidettävissä tiimivastaavien kokouksissa. Toimintasuunnitelmaan kirjataan toimintavuodelle asetetut konkreettiset pedagogiset tavoitteet. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa kuvataan yksikössä olevat ennaltaehkäisevät työtavat, kuten pienryhmätoiminta ja suunnitelmallinen tunnetaitojen harjaannuttaminen. Ristiriitatilanteisiin ja kiusaamiseen puututaan osallistavan sovitte-
lun menetelmin. Esiopetuksen osalta toimintasuunnitelmaa täydentävät esi- ja alkuopetuksen yhteistyösuunnitelma ja yhteisöllinen oppilashuoltosuunnitelma.

Järvenpään esiopetuksessa sosiaalisia ja ryhmässä toimimisen taitoja harjoitellaan erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Kasvattajat tunnistavat vuorovaikutustilanteiden dynamiikkaa ja erilaisia rooleja sekä taitojen harjoittelun tarpeita. Toimintaa arvioidaan niin kasvattajatiimin kuin lasten toimesta. Lapsen vahvuuksien hyödyntäminen, tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen, tunteiden käsittely sekä pettymyksen sietokyvyn harjoittelu on tärkeää. Kasvattajat toimivat vuorovaikutuksen esimerkkinä ja vuorovaikutustaitoja harjoitellaan kasvattajien tukemana. Vuorovaikutustilanteiden tunnistaminen ja sanoittaminen on tärkeää. Vuorovaikutustilanteista keskustellaan syitä ja seurauksia pohtien yhdessä lasten kanssa. Yhteistyössä huoltajien kanssa varmistetaan, että vuorovaikutustilanteet käsitellään ja uudet toimintatavat otetaan käyttöön. Yhteistyötä tiivistetään sovittujen toimintatapojen tehostamiseksi.

Kasvattajatiimin tietoisuus lasten välisistä tilanteista, lasten tarpeista ja taidoista ovat kiusaamisen ehkäisyssä oleellista. Vuorovaikutustaidot ja demokraattisessa yhteiskunnassa toimimisen tiedot, taidot, arvot ja asenteet rakentuvat opinpolun aikana. Esiopetuksessa harjoitellaan kaveritaitoja aktiivisesti. Kaveritaidot ovat muun muassa kykyä keskustella ja ilmaista itseään, kuunnella toista, samaistua toiseen ja ottaa muut huomioon, kykyä pyytää ja antaa apua, kykyä ilmaista omia mielipiteitä rakentavalla tavalla sekä ottaa huomioon ja hyväksyä erilaiset näkökulmat.

3.2. Esiopetuksen oppimisympäristö

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä luvussa 4 kuvatut esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovituilla tavoilla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

Esiopetuksen oppimisympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta, pedagogisesta, kognitiivisesta ja emotionaalisesta ympäristöstä, jossa toiminta toteutuu. Esiopetusryhmän kasvattajien tehtävänä on, yleisten kasvatusta- ja oppimistavoitteiden ja lasten esiopetuksen oppimissuunnitelmien pohjalta, yhdessä lasten ja huoltajien kanssa, luoda lapsen kasvua, kehittymistä ja oppimista tukeva oppimisympäristö. Huoltajat

ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö on hyvän oppimisympäristön rakentamisen tärkeimpiä elementtejä. Kotoa tulevat kokemukset siirtyvät oppimisen aineksiksi myös kodin ulkopuolelle. Päivittäiset kohtaamiset lapsen saapuessa ja lähtiessä huoltajiensa kanssa rakentavat keskinäistä luottamusta ja saavat lapsen tuntemaan itsensä tervetulleeksi. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta aamuisin liittymään ryhmän jäseneksi ja iltapäivällä kotiin haettaessa kertomaan esiopetuspäivän aikana kokemastaan.

Lapsi oppii toimimalla ja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Hyvä esiopetuksen oppimisympäristö mahdollistaa lapsen monipuolisen leikkimisen, liikkumisen, ilmaisun ja tutkimisen niin, että oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti. Lapsi saa eri tavoin tutustua ympäröivään maailmaan ja muodostaa omaa käsitystään siitä.

Oppimisympäristö sallii lapsen testata ideoitaan, käyttää mielikuvitustaan ja ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan eri tavoin. Se tarjoaa lapselle ja koko ryhmälle haasteita sekä mahdollisuuksia laajentaa ajatteluaan ja oppimistaan. Luovuutta arvostetaan ja tuetaan antamalla lapselle mahdollisuuksia ja välineitä toteuttaa itseään. Oppimisympäristö kehittyy ja muuttuu lasten muuttuvien tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Lapset itse muokkaavat oppimisympäristöä kasvattajien kanssa.

Kasvattajat huolehtivat, että oppimisympäristön ilmapiiri on kannustava, myönteinen ja turvallinen. Arjen suunniteltu rakenne: säännöllinen päivärytmi, ohjatun toiminnan ja lapsen omaehtoisen toiminnan tarkoituksenmukainen vuorottelu, tukee turvallista ilmapiiriä. Oppimista ilmentää uteliaisuus, ilo ja kiireettömyys. Lapsen oppimista tuetaan rohkaisemalla, ohjaamalla ja toimimalla mallina lapselle. Näin mahdollistetaan lapsen tunteiden ja sosiaalisten taitojen kehittyminen sekä moraalinen ja henkinen kasvu.

Kasvattajat tukevat lapsen kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi. Tietotekniikkaa käytetään esiopetuksessa pedagogisena välineenä luontevasti esiopetuksen toiminnassa leikkien, liikkuen, tutkien sekä taiteellisesti kokemalla ja ilmaisemalla. Lapselle tarjotaan mahdollisuuksia käyttää digitaalisia työvälineitä. Samalla häntä ohjataan mediasta saatavan tiedon kriittiseen ja arvioivaan ajatteluun. Työvälineet ja materiaalit ovat lasten ulottuvilla. Lapsen oppimisympäristön tulee olla myös esteettisesti miellyttävä.

Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Avoin, keskustelevalle ja ihmettelevä ilmapiiri rohkaisee lasta omaan ajatteluun ja vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus aikuisten ja muiden lasten kanssa kehittää itsetuntemusta, yhteistyötaitoja, kielellisiä valmiuksia ja ajattelutaitoja. Oppimisympäristön tulee olla myös kieliympäristönä virikkeinen ja sen tulee tarjota tilaisuuksia yhdessä pohtimiseen ja keskusteluihin.

Järvenpää kaupunkina on monipuolinen ja kiinnostava esiopetuksen oppimisympäristö. Tutustumalla elämyksellisesti ja toiminnallisesti oman päiväkotinsa lähialueisiin, muuhun kotikaupunkinsa rakennettuun ja luonnonvaraiseen ympäristöön sekä kulttuuriympäristöön, lapsi luo pohjaa omalle kotiseutusuhteelleen.

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On

tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua käytännössä toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteistyö

Järvenpäässä esiopetus toteutuu varhaiskasvatuspalveluissa ja esiopetusryhmistä vastaavat varhaiskasvatuksen esimiehet. Suurin osa esiopetuksessa olevista lapsista osallistuu esiopetuspäivinä aamuisin ja/tai iltapäivisin myös varhaiskasvatukseen, toimien samassa lapsiryhmässä ja samojen kasvattajien kanssa kuin esiopetusaikanakin. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on päivittäistä.

Päiväkodeissa esiopetusryhmät toimivat yhteisössä, joissa on 1-6 -vuotiaita lapsia. Esiopetuksen lapset ovat vanhimpia. Esiopetusta voidaan antaa päiväkodissa esiopetusryhmässä tai ryhmässä, jossa on myös nuorempia lapsia. Jos ryhmässä on monen ikäisiä lapsia, tulee varmistaa, että jokaisen lapsen omat tavoitteet tulevat huomioiduiksi. Koulun tiloissa toimivissa esiopetusryhmissä lapset ovat koulu yhteisönsä nuorimpia ja heidän osaltaan myös varhaiskasvatuksen tavoitteiden tulee toteutua esiopetusajan ulkopuolella. Kouluilla toimivat esiopetusryhmät tekevät yhteistyötä oman yksikkönsä muiden varhaiskasvatusryhmien kanssa.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö on osa esiopetusikäisen ja 1.–2.-luokkalaisen lapsen oppimisen polkua. Yhteistyötä toteutetaan esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien yhteisten tavoitteiden pohjalta. Koko esi- ja alkuopetuksen ajanjaksolle sijoittuva säännöllinen yhteistoiminta koostuu lasten kiinnostuksen kohteista ja yhteisistä opetussuunnitelmien sisällöistä sekä kaupungin vuosittaisista painotuksista. Yhteisten tavoitteiden ja sisältöjen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi vaativat luokanopettajilta sekä esiopetuksesta vastaavilta lastentarhanopettajilta molemminpuolista opetussuunnitelmien ja toimintatapojen tuntemista. Esi- miesten on järjestettävä vuosittain vähintään yksi tutustumiskäynti päiväkotiin tai kouluun jokaiselle alkuopetuksessa työskentelevälle luokanopettajalle tai lastentarhanopettajalle, jotta molemminpuolinen työ- kuvaan ja toimintatapoihin tutustuminen on mahdollista.

Esi- ja alkuopetuksen erityisenä tehtävänä on luoda perusta lasten myönteiselle käsitykselle itsestä oppijana ja koululaisena sekä kehittää valmiuksia myöhempää työskentelyä ja oppimista varten. Yhteistyöllä tuetaan ja vahvistetaan lasten omatoimisuutta, yhdessä tekemisen taitoja sekä asioiden välisten yhteyksien ymmärtämistä. Lapsia kannustetaan tuomaan esiin kiinnostuksen kohteensa ja löytämään uusia. Omien vahvuuk- sien ja kykyjen tunnistaminen sekä mahdollisuus kehittää niitä synnyttää innostusta ja oppimisen iloa. Lapsia rohkaistaan liittymään uuteen ryhmään ja toimimaan uudessa ympäristössä. On tärkeää, että jokainen lapsi

saa rohkaisevaa palautetta ja tilaisuuksia uusien asioiden oppimisesta nouseville ilon ja onnistumisen kokemuksille. Opetus suunnitellaan riittävän haasteelliseksi kunkin oppilaan tarpeita ajatellen. Lapsia ohjataan yhdessä toimimiseen, omatoimisuuteen ja vastuunottoon omista tehtävistä. Työtavoissa korostuvat havainnollisuus ja toiminnallisuus, leikki ja pelillisuus sekä mielikuvitus ja tarinallisuus.

Kielellisten, sosiaalisten sekä motoristen taitojen ja matemaattisten valmiuksien sekä muistin kehittymiseen, samoin kuin kunkin lapsen omaan kehitysrytmiin kiinnitetään erityistä huomiota. Jokaisen lapsen edistymisen huolellinen seuranta on erityisen tärkeää, jotta voidaan huolehtia siitä, että lapsella on edellytykset opinnoissa etenemiseen. Tavoitteena on, että kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vaikeudet tunnistetaan varhain ja tuki annetaan oikea-aikaisesti.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön muodot

Lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen edellyttää suunnitelmallista yhteistyötä esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstön kesken. Koulukohtaisesti yhteistyöpäiväkotien kanssa laaditaan vuosittain viikon 37 loppuun mennessä [yhteistoimintasuunnitelma](#), jossa määritellään sekä esi- että alkuopetuksen tavoitteiden pohjalta yhteistyön konkreettiset tavoitteet, toimintatavat ja toiminnan arviointi. Yhteistoimintasuunnitelmapohjaan on määritelty kaupungin yhteiset yhteistyömuotojen vähimmäismäärät. Yhteistoimintasuunnitelma liitetään esiopetuksen toimintasuunnitelmaan ja koulun vuosisuunnitelmaan. Keväällä toukokuun loppuun mennessä tehdään yhteistyön arviointi, joka liitetään toimintakertomuksiin.

Suunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaavat rehtorit ja sen laatimiseen ja arviointiin osallistuvat varhaiskasvatuksen esimiehet, esiopetuksessa toimivat lastentarhanopettajat ja alkuopetuksessa toimivat luokanopettajat. Lisäksi tiimit suunnittelevat tarkemman pedagogisen yhteistyönsä rehtorin ja varhaiskasvatuksen esimiehen antamien ohjeiden mukaan. Esimiesten vastuulla on huolehtia tiimien muodostamisesta ja järjestää tiimeille tarvittava suunnittelu-aika.

Lapsen siirtymistä esiopetuksesta alkuopetuksen oppilaaksi tuetaan esiopetuksen aikana koulun tilojen käytön, tapahtumien ja vastavuoroisten vierailujen sekä pedagogisen yhteistyön kautta yhdessä alkuopetuksen kanssa. Erilaisten yhteistyömuotojen tarkoituksena on antaa jokaiselle lapselle monipuolisia kokemuksia yhteistyöstä alkuopetuksen kanssa. Kouluilla toimivat esiopetusryhmät voivat kehittää yhteistyötä koululaisten iltapäiväkerhojen kanssa.

Koulun tilojen käyttö

Koulun tilojen käytöllä tarkoitetaan esimerkiksi esiopetusryhmän ruokailua koululla, koulun piha-alueen, liikuntasalin tai muiden tilojen käyttöä. Lastentarhanopettaja sopii rehtorin kanssa tilojen käytöstä elokuussa koko toimintakaudelle.

Tapahtumayhteistyö

Tapahtumayhteistyöllä tarkoitetaan esimerkiksi yhteistä vierailua ulkopuolisen esiintyjän konsertissa tai teatterissa. Yhteistyö voi toteutua myös vierailemalla koululla tai päiväkodilla esimerkiksi lasten tuottamassa näyttelyssä, aamunavauksessa tai juhlassa.

Pedagoginen yhteistyö

Pedagogista yhteistyötä tehdään koko lukuvuoden/toimintakauden ajan. Pedagogisen yhteistoiminnan perustana ovat esi- ja perusopetussuunnitelmien yhteiset tavoitteet ja sisällöt. Sisällöistä voi suunnitella monialaisia, ilmiöpohjaisia oppimiskokonaisuuksia. Tärkeää on huomioida myös lasten osallisuus. Pedagogista yhteistyötä tehdään esimerkiksi koululla, päiväkodilla, lähimetsässä tai puistossa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

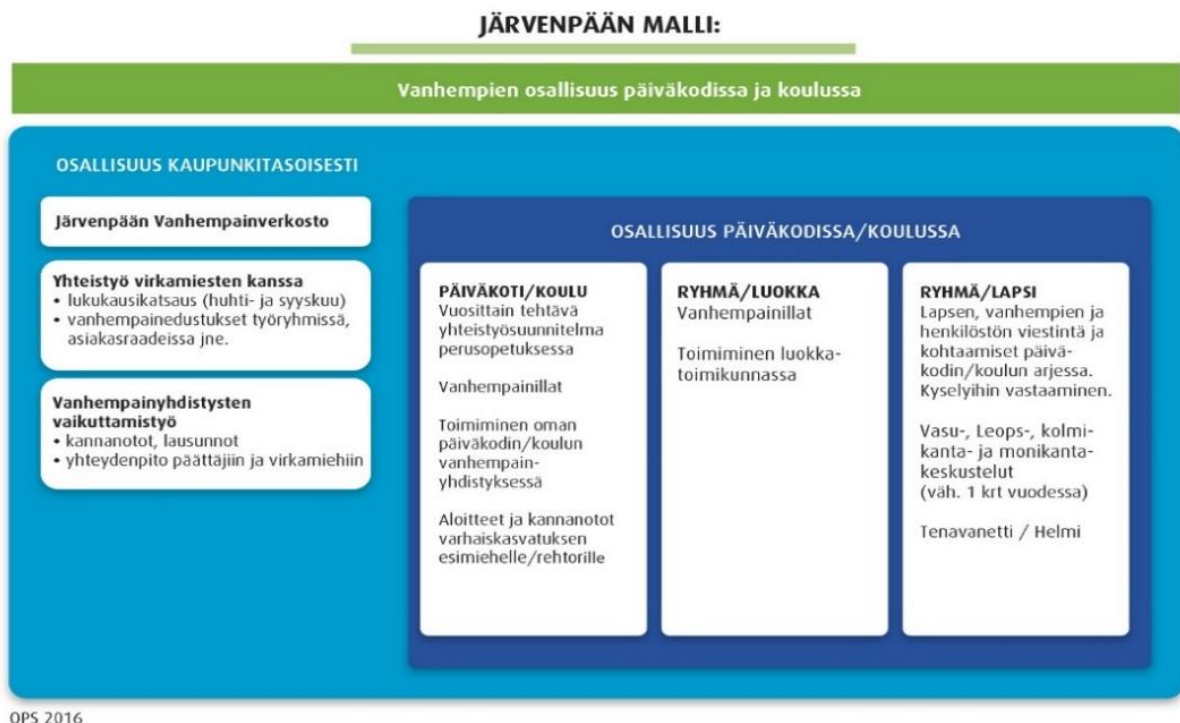
Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja oppilashuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Järvenpäässä kuvataan opetussuunnitelman eri luvuissa.

Järvenpään vanhempainverkoston kanssa on yhteisesti laadittu malli vanhempien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Mallissa huomioidaan osallisuuden muodot kaupungin päätöksen teon eri tasoilla.

Kuva 4 Järvenpään malli vanhempien osallisuudesta päiväkodissa ja koulussa

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetuksen alkamisvuonna jokaisen kyseisenä vuonna kuusi vuotta täyttävän lapsen kotiin lähetetään kirje, jossa kerrotaan esiopetuksen järjestämisestä ja siihen ilmoittautumisesta. Huoltajille järjestetään esiopetusta koskeva tiedotus-/keskusteluilta ennen ilmoittautumisajan päättymistä. Esiopetuspaikan selvittyä toukokuussa perheet kutsutaan tulevan esiopetusryhmän tutustumistilaisuuteen.

Kun lapsi siirtyy esiopetukseen kotoa, toisesta kunnasta, toisesta päiväkodista tai toisesta ryhmästä toimitaan Järvenpään varhaiskasvatuksen aloituskäytäntöjen mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksessa tarvittava tieto lapsesta siirtyy esiopetusryhmään ennen kuin esiopetus alkaa. Keskusteluun voi osallistua tarvittaessa myös lapsen entisen ryhmän kasvattaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy samalla esiopetukseen.

Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen tiedonsiirto

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen ja saumaton siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen esiopetuspaikasta riippumatta. Onnistunut siirtyminen edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä hänen kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Edellytyksenä tälle on se, että tiedonsiirto ja yhteistyö toimivat esimiesten, erityisopettajien sekä esiopetuksesta vastaavien lastentarhanopettajien ja luokanopettajien välillä sujuvasti esi- ja alkuopetuksen aikana. Yhteistyön tulee olla säännöllistä. Järvenpäässä tiedonsiirron tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen.

Tieto siirtyy esiopetusvuoden aikana tehdyn lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman LEOPS tai mahdollisen lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman HOJKS sekä kolmi- tai monikantakeskustelujen avulla.

Nivelvaiheen tiedonsiirron aikataulu

Elokuu	Kolmikantakeskustelut
--------	-----------------------

Syyskuu	Esiopetusikäisten alueellisen monialaisen pedagogisen ryhmän kokous
Marraskuu	Esiopetusikäisten alueellisen monialaisen pedagogisen ryhmän kokous
Tammikuu	Esiopetusikäisten alueellisen monialaisen pedagogisen ryhmän kokous
Maaliskuu Huhtikuu	Esiopetusikäisten alueellisen monialaisen pedagogisen ryhmän kokous Koulun pedagogisen tiimin kokous koulutulokkaista ja monikantakeskustelujen sopiminen
Toukokuu	Koulutulokkaiden LEOPSit rehtoreille 10.5. mennessä Monikantakeskustelut Koulutulokkaiden LEOPSit kesäksi terveydenhoitajalle Ensimmäisen luokan oppilaiden, esiopetusvuoden aikana tehdyt, Taidot esiin -lomakkeet ja oppilashuoltoa koskevat muistiot terveydenhoitajalle liitettäväksi oppilaan kansioon

Kolmikantakeskustelulla tarkoitetaan jokaisen ensimmäisen luokan oppilaan huoltajan tai huoltajien, luokanopettajan ja lastentarhanopettajan tapaamista kolmen ensimmäisen kouluviikon aikana tai aiemmin. Luokanopettajan vastuulla on sopia kolmikantakeskusteluajat esiopetuksesta vastaavien lastentarhanopettajien kanssa. Keskusteluajat annetaan huoltajille toukokuun viimeisen viikon keskiviikkona koulutulokkaille ja huoltajille järjestettävässä kouluun tutustumistilaisuudessa.

Tukea tarvitsevien lasten keskustelut käydään jo keväällä monikantakeskusteluina, joihin osallistuvat edellisten lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja koulun erityisopettaja, tarvittaessa kouluterveydenhoitaja, rehtori sekä muut asiantuntijat. Kolmi-/monikantakeskustelu edistää opetussuunnitelmien tavoitteita, joilla pyritään esiopetuksen ja perusopetuksen nivelkohdan saumattomuuteen ja oppilaan joustavaan siirtymiseen esiopetuksesta perusopetukseen. Keskustelussa siirretään luokanopettajalle koulunkäynnin kannalta oleelliset tiedot ja hyväksi havaitut käytänteet huoltajilta, lastentarhanopettajalta sekä muilta lapsen oppimista tukeneilta tahoilta. Keskusteluissa on tärkeää luoda pohja kodin ja koulun väliselle vuorovaikutukselle, joka auttaa lapsen onnistuneen oppimispolun luomisessa.

Esi- ja perusopetuksen sekä kasvun tuen henkilöstön edustajista muodostuva monialainen pedagoginen ryhmä suunnittelee tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten esiopetusvuotta sekä pohtii lapsen asioita myös tulevan koulunkäynnin näkökulmasta. Ryhmä kokoontuu neljä kertaa esiopetusvuoden aikana syys-, marras-, tammi- ja maaliskuussa. Tarkoituksena on varmistaa jokaisen lapsen hyvä siirtyminen esiopetuksesta kouluun. Halutessaan huoltajat voivat osallistua lapsensa asian käsittelyyn. Ryhmän jäsenistä voidaan koota huoltajan yksilöidyllä luvalla tarvittaessa myös yksilökohtainen oppilashuoltoryhmä.

Järvenpään kouluissa järjestetään esiopetusvuoden maaliskuu- huhtikuussa koulutulokkaita koskeva pedagogisen tiimin kokous, jossa sovitaan monikantakeskusteluajat ja siirretään koulutulokkaiden opetuksen ja tuen järjestämisen kannalta välttämätön tieto esiopetuksesta kouluun. Tietojen perusteella koululla osataan huomioida tulevien 1.-luokkalaisten tuen tarpeita ja suunnitella tarvittavia opetusjärjestelyjä. Esiopetuksesta tiedon välittäjänä kokoukseen osallistuu lapsen asiat tunteva varhaiskasvatuksen erityisopettaja/S2-lastentarhanopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja/S2-lastentarhanopettaja vie lasta koskevat asiat kokoukseen, kun vanhemmat ovat antaneet siihen kirjallisen luvan. Hän myös tiedottaa vanhempia ja lastentarhanopettajaa asian käsittelystä.

4. Esiopetuksen toteuttaminen

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tuemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opeteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearviointin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Kasvattaja tutustuu esiopetuksessa aloittavaan lapseen. Järvenpään kaupungin varhaiskasvatuksen sovitut siirtymäkäytännöt ja lasten aktiivinen havainnointi vahvistavat kasvattajan näkemystä lapsesta. Kiinteä yhteistyö sekä lapsen oppimissuunnitelman laadinta yhdessä vanhempien kanssa välittää tietoa lapsen vahvuuksista ja tarpeista, kiinnostuksen kohteista sekä tavasta oppia. Tieto lapsesta on pohjana koko esiopetusryhmän toiminnan suunnittelulle, toteutukselle ja arvioinnille sekä työmenetelmien valinnalle.

Lapsi oppii kokemalla ja toimimalla. Esiopetuksen työtavat ovat lapsen aktiivisuutta tukevia. Lapsen fyysinen aktiivisuus ja liikkuminen oppimisen menetelmänä ovat esiopetuksessa olennaista.

Sekä ohjattu että lasten omaehtoinen leikki on keskeinen työtapo esiopetuksessa. Oppimisympäristön tulee tukea lapsen monipuolista leikkiä. Lapsen tulee olla osallisena oppimisympäristön suunnittelussa. Kasvattaja saa tietoa lapsesta olemalla aktiivisesti läsnä leikissä. Tällöin kasvattaja voi myös tarvittaessa tukea lasta leikkimisessä ja samalla vahvistaa lapsen tapaa oppia.

Kasvattaja dokumentoi lasten toimintaa. Myös lapsia ohjataan dokumentoimaan omaa toimintaansa käyttäen monipuolisia menetelmiä. Lasten kanssa keskustellaan ja lapsia kannustetaan pohtimaan työskentelyn etenemistä. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen osallisuudesta toimintaan ja kuvataan lapsen päivää: miten lapsi on osallistunut, mitä ja miten hän on harjoitellut. Lapsi on mukana kertomassa esiopetuspäivästään. Sähköistä kasvun kansiota käytetään monipuolisesti viestintävälineenä sekä lasten toiminnan dokumentointiin.

Lapset toimivat vaihdellen erilaisissa ryhmissä. Esiopetusvuoden alkaessa pienryhmätoiminta on keskeisenä toimintatapana. Esiopetusvuoden aikana lasten on tärkeä saada kokemuksia myös suurryhmässä toimimisesta. Lapsille mahdollistetaan myös itsenäinen toimiminen.

Vaihtelevat oppimisympäristöt tarjoavat lapsille välineitä monipuoliseen toimintaan ja vahvistavat lapsen mielikuvitusta sekä omaa toiminnan ideointia. Välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla. Oppimisympäristö muuttuu lasten kiinnostuksenkohteiden mukaisesti ja kasvattaja rikastaa oppimisympäristöä yhdessä lasten kanssa.

Järvenpäässä määritellään vuosittain esiopetuksen yhteiset kehittämisen painopistealueet. Painopistealueet ohjaavat myös esiopetuksessa käytettäviä työtapoja.

Lapsilta ja vanhemmilta saatu palaute otetaan huomioon työtapojen kehittämisessä. Lasten osallisuus sisältää myös arviointia, jolloin työtapaa muutetaan tarvittaessa. Vanhemmat ovat kiinteästi mukana lapsen esiopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Päivittäisissä keskusteluissa ja lapsen oppimissuunnitelman laati- misessa sekä arviointikeskusteluissa vanhemmilta saatu palaute hyödynnetään myös työtapojen kehittä- misessä. Esiopetuksen henkilöstö arvioi ja kehittää toimintaa ja työtapoja tiimipalavereissa sekä esiopetuksen palavereissa. Esiopetusyksikön toimintasuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita arvioidaan vuosittain esiopetuk- sen toimintakertomuksessa.

4.2. Arviointi

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoin- nin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat ope- tajiin lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Ta- voitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiem- mista kasvuympäristöistä, kehittymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonläh- teitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan kohteena ovat las- ten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta pe- rustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemuk- set ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa ope- tusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että myös huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat iloita lapsen kanssa oppimisesta ja osaltaan myös tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lapsen oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille annetaan lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia. Järvenpäässä käytetään yhtenäistä esiopetuksen osallistumistodistusta.

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointin tavoitteena on lisätä kasvattajan tietoisuutta omien työtapojen pedagogisesta viitekehyksestä sekä vaikuttavuudesta. Jatkuva arviointi esiopetuksessa tarkoittaa, että kasvattajan on pohdittava mitä, miten, miksi ja missä hän toimii saavuttaakseen työlleen asetetut tavoitteet. Saadessaan palautetta ja arvioidessaan omaa oppimistaan lapsen tietoisuus omasta osaamisestaan ja edistymisestään vahvistuu. Samalla hänelle rakentuu ymmärrys siitä, miten hän itse voi vaikuttaa omaan oppimiseensa. Huoltaja arvioi esiopetusta suhteessa omaan lapseensa ja on arvioidessaan osallisena esiopetuksen kehittämisessä.

Järvenpäässä esiopetuksen arviointia toteutetaan tiimissä. Pedagoginen vastuu on esiopetuksesta vastaavalla lastentarhanopettajalla. Hänen lisäksi kasvattajatiimissä työskentelee toinen lastentarhanopettaja ja/tai lastenhoitaja(t), ja tiimiin voi kuulua myös erityisavustaja. Esiopetusyksikön esimies ja esiopetuksen henkilöstö keskustelevat säännöllisesti yhdessä esiopetuksen työtavoista, havainnoista sekä saaduista palautteista laadukkaan esiopetuksen ylläpitämiseksi.

Moniammatillinen kasvattajatiimi mahdollistaa esiopetuksen laajan ja monipuolisen arviointin, jonka pohjalta suunnitellaan esiopetuksen toteuttamista ja kehitetään toimintatapoja. Työtapana on jatkuvaa arviointiin pohjautuva suunnittelu ja esiopetuksen toteuttaminen. Säännöllisesti kokoontuvissa tiimipalaverissa käsitellään vanhempien ja lasten antamia palautteita, vanhempien ja kasvattajien tekemiä havainnoita, lasten tarpeita ja ideoita.

Lastentarhanopettaja arvioi esiopetusta yhdessä huoltajien kanssa LEOPS-keskusteluissa, päivittäisissä kohtaamisissa ja saadun palautteen ja muiden yhteydenottojen pohjalta. Järvenpäässä kerätään myös vuosittain huoltajien arvioita koko ikäluokalle toteutettavien teemakyselyin. Huoltajilla on mahdollisuus tuoda esille näkemyksiään esiopetuksen info- ja tutustumistilaisuuksissa, vanhempain- ja perheilloissa sekä muissa esiopetuksen tapahtumissa. Esiopetusvuoden alkaessa laaditaan yksikkökohtainen esiopetuksen toimintasuunnitelma. Esiopetusvuoden tavoitteet muotoutuvat yhteisesti sovittujen painopisteiden ja lasten yksilöllisten tarpeiden muodostamasta kokonaisuudesta. Toimintasuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita arvioidaan esiopetusvuoden lopussa. Arvio ja johtopäätökset kirjataan yksikkökohtaiseen toimintakertomukseen.

Kasvattajan sensitiivisyys sekä kyky tunnistaa lapsen omasta kiinnostuksesta nousevat tarpeet ja kyky rikastuttaa lapsen meneillään olevia oppimisprosesseja auttavat lasta ratkaisemaan ongelmia ja oppimaan uutta. Näin kasvattaja vahvistaa lapsen käsitystä omasta oppimisestaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisten itsearviointimenetelmien (käsitekartat, peukuttaminen, hymiöt, veturi, leops-keskustelut jne.) käyttöä, opetellaan tunnistamaan omia taitoja ja vahvistamaan omaa ajattelua. Pienryhmä- ja parityöskentelyssä sekä leikissä harjoitellaan sopimaan yhteisistä tavoitteista, yhteisissä tehtävissä onnistumista sekä palautteen antamista ja saamista.

Lapsen ajatuksia ja hänen itselleen asettamia tavoitteita kerätään esiopetusvuoden aikana ja dokumentoidaan (esim. LEOPS, sähköinen kasvunkansio ja käsitekartat). Lapset vaikuttavat esiopetuksen sisältöön omien ideoiden kautta, suunnittelemalla toimintaa ja muokkaamalla oppimisympäristöä.

Arviointia koskevan tiedon siirto

Kun huoltajat keväällä saavat tiedon lapsen esiopetusryhmästä, sovitaan tiedonsiirtokäytännöistä. Yleensä käydään keskustelu, johon osallistuvat huoltajien lisäksi lapsen nykyinen ja tuleva esiopetuksen lastentarhanopettaja, tarvittaessa myös muita asiantuntijoita. Keskustelussa käydään läpi lapsen oppimisen kannalta merkitykselliset arviointitavat ja -tiedot niin lapsen, huoltajien kuin kasvattajien näkökulmasta. Esiopetuksessa dokumentoitu arviointia koskevat tiedot (LEOPS, kartoitukset, lapsen omat tuotokset) toimitetaan huoltajien luvalla/läsnä ollessa lapsen uuteen esiopetuspaikkaan. Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan kesken esiopetusvuoden arviointiin liittyvät dokumentit siirtyvät uuteen esiopetuspaikkaan huoltajien välityksellä.

Arviointia koskevan tiedon siirtyminen lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen on kuvattu luvussa 3.3.

4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

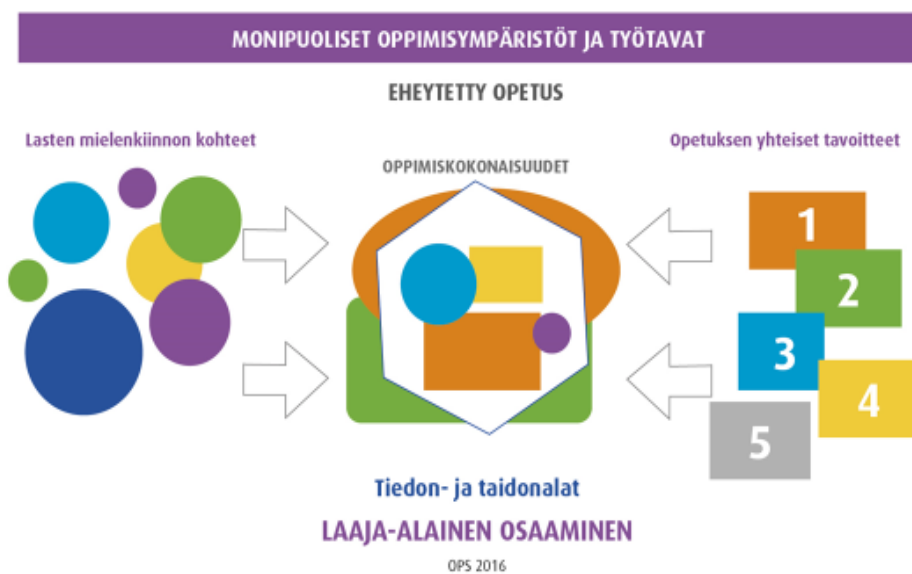
Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mah-

dollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Oppimisen ilo, leikkisyys, liikkuminen ja toiminnallisuus sekä lapsen ja huoltajien osallisuus ovat keskeisiä tavoitteita esiopetuksessa. Lasten kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet ovat toiminnan perustana. Kasvattaja yhdistää eri tiedon- ja taidonalojen tavoitteet laaja-alaisiksi oppimiskokonaisuuksiksi. Lasten oma aktiivisuus ja osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on keskeistä. Kasvattajan tehtävä on taata osallisuuden mahdollisuus kaikille lapselle. Erityistä huomiota tulee kiinnittää arkoihin ja vetäytyviin lapsiin.

Kuva 5 Oppimiskokonaisuuksien muodostaminen, lähteenä Opetushallitus

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta

suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Toiminnan lähtökohtana on tekemisen ilo ja mielen hyvinvoinnin edistäminen. Lapset saavat elämyksiä ja kokemuksia sekä erilaisia mahdollisuuksia ilmaista itseään, omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Tavoitteena on, että jokainen lapsi löytäisi väylän ilmaista itseään ja tuntisi siitä hyvää oloa.

Lapset ovat itse aktiivisesti osallisena suunnittelemassa omaa toimintaansa ja tuotostaan, heitä kannustetaan itse ideoimaan ja kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja. Kaikenlaisessa ilmaisullisessa työskentelyssä huomioidaan lopputuloksen lisäksi lasten kanssa käydyt keskustelut, heidän kokemuksensa ja tulkintansa sekä ympäristön havainnointi, sillä oppimisen tavoitteena ei ole vain tuotos vaan koko oppimisprosessi. Jokaisesta työstä tulisi löytyä prosessin eri vaiheet: suunnittelu, toteutus ja arviointi. Prosessin dokumentointi on tärkeää.

Lapsille annetaan aikaa omaan ilmaisuun, omien tuotosten tekemiseen ja esittämiseen. Lapsia kannustetaan pitkäjänteiseen työskentelyyn. Yhdessä harjoitellaan kertomaan omasta tuotoksesta, arvioidaan omaa työskentelyä, ottamaan vastaan palautetta sekä antamaan kannustavaa palautetta toisille. Kasvattajan positiivinen, ennakkoluuloton ja kokeileva suhtautuminen ilmaisuun, sekä positiivisen palautteen antaminen vahvistavat lapsen kiinnostusta ja suhtautumista taiteelliseen ilmaisuun.

Ilmaisun eri muotojen tulisi olla luonteva osa jokapäiväistä esiopetusta ja laajempia kokonaisuuksia. Oman esiopetusryhmän tilojen lisäksi oppimisympäristönä käytetään luontevasti piha-alueita ja lähiympäristöä. Lapsiryhmästä nousevien kiinnostuksen kohteiden mukaisesti esiopetusryhmillä on mahdollisuus tehdä yhteistyötä järvenpääläisten toimijoiden kanssa tai retkeillä Järvenpään monissa kulttuuri-kohteissa; esimerkiksi kirjasto, taidemuseo, Järvenpää-talo, Ainola, musiikkiopisto ja teatteri. Tieto- ja viestintätekniikkaa hyödynnetään monipuolisesti oppimisprosessin eri vaiheissa sekä dokumentoinnissa. Lasten osallisuus huomioidaan kaikissa vaiheissa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvioidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Järvenpäässä on rikas musiikkikulttuuri ja esiopetuksessa tutustutaan siihen lasten kiinnostuksen mukaan. Esiopetuksessa hyödynnetään tarjolla olevia konsertteja ja muita esityksiä. Lasten omia musiikillisia tervehdyksiä voidaan viedä eri yhteisöihin. Keväisin tehdään lauluretki Sibelius-patsaalle.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota erilaisten äänten tuottamiseen sekä rohkaistaan lapsia oman äänen käyttöön ja sitä kautta itsensä ilmaisemiseen.

Lapsia ohjataan käsittelemään soittimia vastuullisesti ja heille tarjotaan mahdollisuuksia omatoimiseen musisointiin ja soittimien kokeilemiseen.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Lapsi voi kokea iloa työtehtävän tai omin käsin tehdyn esineen valmistumisesta. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Käsityötehtäviä valitessa lasten omat kiinnostuksen kohteet huomioidaan. Lapsia ohjataan suunnitelmalliseen työskentelyyn sekä autetaan työskentelyn toteuttamisessa. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin materiaaleihin tutkien, tunnustellen ja havainnoiden eri aistien kautta. Erilaisia työtapoja harjoitellaan monipuolisesti tutustuen samalla erilaisiin työvälineisiin. Lapsia opetetaan käyttämään välineitä turvallisesti. Lasten kanssa mietitään, miten eri tavoin materiaaleja ja välineitä voidaan käyttää ja miten erilaisia tekniikoita voidaan yhdistää. Lapsia kannustetaan luovuuteen ja kokeilemiseen.

Käsitöissä hyödynnetään sekä pehmeitä, että kovia materiaaleja. Lasten kanssa muovaillaan ja leivotaan, tehdään esimerkiksi ompelu-, helmi- ja lankatöitä, puu- ja metallitöitä sekä liimaustöitä. Lasta kannustetaan kestävän kehityksen ajatteluun ja korjaamisen kulttuuriin. Kierrätysmateriaaleja hyödynnetään monipuolisesti.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Esiopetusvuoden aikana lapsilla on mahdollisuus kokeilla erilaisia kuvailmaisun työvälineitä. Lasten kanssa harjoitellaan työvälineiden tarkoituksenmukaista käyttöä, erilaisia tekniikoita sekä opetellaan huolehtimaan omista sekä yhteisistä välineistä. Materiaalia kuvailmaisun toteuttamiseen on aina saatavilla.

Kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun kehittymistä tuetaan hyödyntämällä erilaisia saatavilla olevia välineitä ja materiaaleja, kuten tablettitietokoneet, taidekortit sekä luonnonmateriaalit. Kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun oppimisympäristönä hyödynnetään piha-alueita sekä lähiympäristöä.

Esiopetusvuoden aikana jokainen lapsi tekee esi- ja perusopetuksen kulttuuripolkuun liittyvän kortin. Lasten kanssa vierailaan mahdollisuuksien mukaan taidemuseossa, tutustutaan paikalliseen arkkitehtuuriin sekä Järvenpää-talon vaihtuviin näyttelyihin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen** ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstehtään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Lapset saavat leikissä turvallisessa ympäristössä harjoitella vuorovaikutustaitoja sekä erilaisia rooleja. Lasten kanssa leikitään myös kielellä: tehdään erilaisia tehtäviä, esim. suujumppa, lorut, laulut, pöytäteatteri sekä erilaiset näytelmät ja tarinat. Lapsia rohkaistaan esittämään omia ajatuksiaan ja mielipiteitään sekä tulkitsemaan toisten ilmeitä, eleitä ja kehonkieltä. Opetellaan tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja niiden hallintaa. Kasvattaja toimii leikin ja oppimisen mahdollistajana, on tukemassa ja rikastuttamassa lasten leikkiä.

Lapsille luetaan lastenkirjallisuutta, lyhyistä kuvakirjoista jatkokertomuksiin. Lapsille annetaan mahdollisuus tutustua erilaisiin kirjallisuuden muotoihin kuten kuva- ja tietokirjoihin, lehtiin, runoihin tai sarjakuviin. Lasten kanssa keksitään myös omia tarinoita esimerkiksi saduttamalla.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten kielellisten taitojen kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnistetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Esiopetusryhmän kasvattajat tiedostavat, että kieli on lapselle oppimisen kohteen ohella väline oppimiskokonaisuuksien sisältöjen oppimiseen. Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus tuntea itsensä osalliseksi ja oppia omalla kielen taitotasollaan. Rikasta kielen maailmaa ei karsita, vaan autetaan kukin lapsi osaksi sitä hyödyntämällä toiminnallisia oppimismenetelmiä sekä käyttämällä kuvia ja muita visuaalisia keinoja lapsen oman ilmaisun ja ymmärtämisen tukena.

Kaikki päivittäiset tilanteet ja oppimistuokiot hyödynnetään tavoitteellisesti kielen oppimistilanteina ja vahvistetaan ja rikastetaan lapsen kielitaitoa luonnollisessa vuorovaikutuksessa ryhmän muiden lasten kanssa. Vaihtelevissa oppimisympäristöissä lapsella on mahdollisuus kuulla, nähdä, tutkia ja kokeilla yhdessä toisten lasten kanssa monipuolisesti puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Kasvattajatiimi ottaa lasten aloitteet huomioon suunnitellessaan toimintaa ja käyttää lapselle merkityksellisiä teemoja opetuksessa.

Kielellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus näkyy esiopetuksessa. Lapsen tulee saada kokea esiopetuksessa, että hänen puhumansa kielet ovat arvokkaita ja tärkeitä. Lapsen äidinkielen vahva osaaminen on perusta ajattelulle ja oppimiselle ja lasten omat kielet ja kielimuodot, myös alueelliset ja sosiaaliset murteet, ovatkin opetuksen voimavara ja tärkeä osa lapsen identiteetin rakentumisesta. Ryhmässä ylläpidetään keskustelua eri kielistä ja kulttuureista ja siitä, että on luonnollista oppia asioita eri kielillä.

Yleisten kasvatus- ja oppimistavoitteiden lisäksi esiopetuksessa otetaan huomioon lapsen suomen/ruotsin kielen oppimisen tukeminen sekä lapsen useampaan kulttuuriin kasvamisen vahvistaminen. Lasten, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, tulee saada vahva tuki sekä opetuskielen taidon sekä lapsen oman äidinkielen kehittymiselle.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen** taidon kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikkiliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Kieli on keskeisessä asemassa kaikessa toiminnassa. Kielellisesti rikkaassa oppimisympäristössä lapsella on mahdollisuus iloita ja tulla tietoiseksi kielestä ja harjoitella monipuolisesti kielen eri osa-alueita.

Kasvattaja rohkaisee ja auttaa lasta käyttämään kehittyvää kielitaitoa eri tilanteissa. Lapsen vuorovaikutusaloitteisiin vastataan ja häntä kannustetaan ilmaisemaan itseään hänen mielenkiinnonkohteitaan hyödyntäen. Lapsi on osallisena kirjojen, sadutuksen, sanomalehtien ja tabletti-tietokoneilla tehtävien digitaalisten kirjojen ja elokuvien teemoja valittaessa.

Lasten välistä vuorovaikutusta tuetaan ja leikille varataan tarpeeksi tilaa ja aikaa. Lapsi saa mahdollisuuksia kielelliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisen kielitaidon kehittymiseen toimiessaan yhdessä toisten lasten kanssa kiinnostavien teemojen parissa.

Esiopetusryhmässä on koko ajan lasten nähtävillä kirjaimia, sanoja ja erilaisia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan yhdessä kirjoitettuun kieleen ja tarjotaan mahdollisuus myös tuottaa omatoimisesti kieltä eri tavoin. Lasten kanssa harjoitellaan kerrontaa ja lapsia innostetaan omien tarinoiden tekemiseen. Eri

viestintämuotoja sekä tieto- ja viestintäteknologian tuomia mahdollisuuksia hyödynnetään monipuolisesti, esimerkiksi tekemällä omia digitaalisia kirjoja.

Esiopetusvuoden aikana käydään lasten kanssa kirjastossa tutustumassa kirjaston tarjoamiin palveluihin. Esiopetusryhmässä on lasten saatavilla koko ajan monipuolisesti ja vaihtelevasti lastenkirjallisuutta. Kasvattaja lukee lapsille päivittäin ja keskustelee lasten kanssa sanojen merkityksestä ja tarinoiden sisällöistä. Kirjoissa ja tarinoissa käytetty kielioppi, lauserakenteet ja sanasto ovat arkikieltä selvästi rikkaampaa ja auttavat kehittämään lasten syvempää sanavarastoa ja kielen rakenteiden havaitsemista. Lasten kanssa harjoitellaan kuuntelemista ja kielellistä kuullun varaista päättelyä.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä kykyä hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erittäin tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Lasten omiin kokemuksiin perustuvat eri kielet, murteet ja kulttuurit näkyvät luonnollisena osana esiopetuksen arkea ja oppimisympäristöä. Niihin tutustutaan lasten kanssa eri tavoin, jotta lapset tulevat tietoisiksi erilaisista tavoista elää ja puhua. Lapset saavat kokemuksen, että heidän puhumansa kielet ja murteet sekä kotikulttuurit ovat arvokkaita ja tärkeitä.

Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa pohditaan kieliin ja kulttuuriin tapoihin, tottumuksiin ja juhliin liittyviä kysymyksiä yhdessä kaikkien lasten kanssa. Näiden asioiden käsittely luo pohjaa lapsen oman identiteetin rakentumiselle. Oppimisympäristössä on esillä materiaaleja eri kulttuureista ja eri kielillä, esimerkiksi kirjaimia, lastenkirjallisuutta, kuvia, lauluja ja runoja. Lasten kanssa tarkastellaan kielten yhtäläisyyksiä ja eroja sekä opetellaan esimerkiksi tervehdyksiä, lauluja ja leikkejä lasten puhumilla kielillä. Lapsen oppimisen tukena hyödynnetään myös mahdollisuuksien mukaan lapsen oman äidinkielistä materiaalia.

Perheille kerrotaan lapsen oman äidinkielen merkityksestä suomen/ruotsin kielen oppimiselle ja monikulttuurisen identiteetin kehittymiselle. Vastuu lapsen oman äidinkielen ylläpitämisestä ja kehittämisestä on perheellä. Perheille annetaan riittävästi tietoa myös siitä, miten suomalaiseen kulttuuriin liittyviä perinteisiä ja uskonnollisia juhlia vietetään esiopetuksessa. Perheiden kulttuuriset ja uskonnolliset tavat huomioidaan, ja yhdessä vanhempien kanssa suunnitellaan, miten esiopetuksessa voidaan tutustua muiden kulttuurien juhliin ja tapoihin.

kts. tarkemmin 4.4 kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä, jossa kuvataan eri kieli ja kulttuuri-ryhmien opetuksen toteuttaminen esiopetuksessa.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asi-

oita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Järvenpään kaupunki on oppimisympäristönä monipuolinen niin rakennetun kuin rakentamattoman ympäristön osalta. Lisäksi Järvenpää on rikas kulttuuriympäristönä tarjoten mahdollisuuksia monipuolisiin kokemuksiin. Esiopetuksessa otetaan huomioon lisääntyvä monikulttuurisuus ja perheiden monimuotoisuus.

Lapset liikkuvat lähiympäristössä ja saavat näin kokemuksia ja elämyksiä omasta kotikaupungistaan ja siihen liittyvistä ilmiöistä ja asioista. Kasvattaja laajentaa tietoisesti lasten oppimisympäristöä.

Lasten osallisuus, toiveet ja ideat, on esiopetuksen suunnittelun lähtökohta. Lapsi suunnittelee, toteuttaa ja arvioi omaa ja ryhmän toimintaa. Kasvattaja on herkkänä lasten ajatuksille ja ideoille. Esiopetuksen suunnittelun tulee mahdollistaa lapsilta tulevien ideoiden hyödyntäminen. Kasvattaja reagoi lasten ideoihin ja mahdollistaa spontaaneja oppimistilanteita.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet
<p>Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunteiden kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelyle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.</p>
Yksityiskohtaisemmat tavoitteet
<p>Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen historiallisesta näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.</p> <p>Järvenpäässä on asunut useita kulttuurisesti merkittäviä henkilöitä ja kaupungissa on <u>taiteilijakoteja</u> sekä eri uskontokuntien kirkkorakennuksia. Lasten omaa kulttuuriperinnettä ja leikkikulttuuria vaalitaan osana perusopetuksen <u>kulttuuripolkua</u>. Juhlat ja yhteiset tapahtumat ovat merkittäviä perinteiden jatkumiselle ja mahdollistavat osaltaan ympäröivän kulttuuriperinnön siirtymisen. Monikulttuurisuus rikastuttaa esiopetuksen arkea ja juhlaa. Monet yhteistyötahot laajentavat omalta osaltaan esiopetuksen oppimisympäristöä.</p>
<p>Lasten kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuk-</p>

sista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumis- ja vaikuttamiskokemukseen.

Lapsuuden arvostaminen näkyy esiopetuksessa: lapsi kokee että lapsuus on merkityksellistä. Leikki on lapselle ominainen tapa toimia ja tutkia ympäristöään. Lapset keskustelevat kasvattajan kanssa havaitsemistaan lähiympäristön huomioista. Lapsella on mahdollisuus kasvattajan tuella käyttää monipuolisesti eri mediavälineitä laajentaakseen tietämystään häntä kiinnostavista asioista. Lapset saavat kokemuksia vaikuttaa yhteisössään ja ympäristössään. Lasten kanssa tehdään yhteisiä sopimuksia, esimerkiksi laaditaan ryhmän säännöt ja keskustellaan niiden merkityksestä. Lapsen oikeuksien päivä huomioidaan esiopetuksessa.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttöinä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelu on keskeistä esiopetuksessa. Järvenpäässä hyödynnetään monipuolisesti lapsen hyvinvointia tukevaa materiaalia. Lapsiryhmän tarpeet ovat toiminnan lähtökohdina. On tärkeää, että kasvattaja on herkkä havaitsemaan arjen ilmiöitä ja lasten välisiä suhteita. Lapset oppivat myös mallista. Kasvattajatiimin mallina oleminen tulee tiedostaa. Hyvät käytöstavat ja rakentavan käyttäytymisen arvostus on yhteistä toimintatapaa. Kasvattajan tulee suhtautua lapsiin sukupuolensensitiivisesti, mikä tarkoittaa sukupuolesta tai sukupuolen ilmaisusta riippumatonta kohtelua esiopetuksessa.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Järvenpäässä on useita eri seurakuntia ja uskonnollisia yhteisöjä. Huoltajien kanssa keskustellaan heidän näkemyksistään ja katsomuksistaan ja heidän vakaumusta kunnioitetaan. Lasten kanssa toiminnassa on oleellista avoimuus sekä asioiden kuvaaminen lapsen tasoisesti. Kokemukset ja elämykset eri uskonnoista ja katsomuksista tulevat esille mm. arkisissa keskusteluissa, yhteisissä juhlissa ja vierailuissa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaa-

ilmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Eriytisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhderekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lähiympäristöä käytetään esiopetuksen oppimisympäristönä säännöllisesti. Liikenteessä liikkuminen, metsäretket ja muut retket Järvenpään rakennettuun ja rakentamattomaan ympäristöön rikastuttavat ja monipuolistavat lasten toimintaa. Lähiympäristössä liikuttaessa huomioidaan luonnonsuojelullinen näkökanta. Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti esiopetuksessa opetellaan yhteisvastuuta ja yhteisistä tavaroista huolehtimista.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Lapset tekevät erilaisia rakennelmia ja heitä ohjataan kuvaamaan toiminnan eri vaiheita. Lopputulosta tutkitaan yhdessä. Kasvattaja auttaa lasta kuvaamaan rakennelmaa ja sen mahdollista toimintaperiaatetta mm. nimeämällä erilaisia käsitteitä. Kasvattaja ohjaa lapsia käyttämään erilaisia dokumentoinnin välineitä rakennelmien toiminnan kuvauksen apuna.

Kasvan ja kehityksen

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulu- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Eri-tyisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen

taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaanuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Lasten liikkuminen sekä fyysinen ja motorinen aktiivisuus kaikessa toiminnassa on esiopetuksessa keskeistä. Fyysinen aktiivisuus vahvistaa lasten oppimista. Järvenpäässä toimitaan valtakunnallisten suositusten mukaisesti. Lapsen päivä sisältää sekä ohjattua että lasten omaehtoista liikkumista ja muuta fyysistä aktiivisuutta vaativaa tekemistä.

Liikkumiseen houkuttelevia oppimisympäristöjä kehitetään yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöjä muokataan niin että lapsilla on mahdollisuus aktiiviseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Lähiympäristön mahdollisuuksia monipuoliseen liikkumiseen hyödynnetään, samalla lasten tietoisuus omasta lähiympäristöstä vahvistuu.

Lasten monipuolista liikkumista tuetaan ja liikunnan perustaitoja harjoitellaan leikkien ja yhdessä tehden. Positiivinen, liikkumiseen kannustava ilmapiiri sekä liikunnan ilo kannustavat liikkumaan toimintatapaan. Kasvattaja huolehtii, että lapset saavat positiivisia kokemuksia liikkumisesta ja löytävät liikkumisen iloa. Lapsen hienomotorisia valmiuksia vahvistetaan monipuolisten leikkien, rakentelun ja pelien avulla.

Liikkumisessa hyödynnetään vuodenaikoja, jolloin lapset saavat kokemuksia liikkumisesta erilaisissa olosuhteissa ja sopivan liikuntavarustuksen/vaatetuksen merkityksestä. Esiopetuksessa retkeillään luonnossa ympäri vuoden. Koulun liikuntasalia käytetään yhteistyösuunnitelmassa sovitulla tavalla. Esiopetusikäiset osallistuvat liikuntapalveluiden järjestämään uimakouluun. Lisäksi liikuntapalvelut koordinoivat kaupungin päiväkotien tiloissa pidettäviä alle kouluikäisten lasten liikuntakerhoja. Liikuntalainaston välineet ovat kaikkien lainattavissa. Oppimisympäristöä laajennetaan liikkumista mahdollistavien yhteistyökumppaneiden avulla. Liikunnan suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään Liikkuva lapsuus -hankkeen aikana tuotettuja havainnointi-, arviointi- sekä suunnittelumateriaaleja.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Järvenpäässä toimitaan lasten ruokailussa yhteisesti sovitun toimintaohjeen mukaisesti. Ruokailussa on oleellista vahvistaa lasten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja positiivista suhtautumista ruokailuun ja ruokaan.

Toiminta suunnitellaan niin, että lapsilla on mahdollisuus tutustua erilaisiin ruokiin, raaka-aineisiin ja ruoan valmistuksessa tarvittaviin välineisiin ja materiaaleihin. Moniaistisuus ja kokeileva työtapana on tärkeä. Lasten kanssa voidaan leipoa sekä valmistaa esim. välipaloja ja salaatteja. Ruuanvalmistuksessa harjoitellaan useita eri esiopetuksen oppimiskokonaisuuksiin sisältyviä tiedon- ja taidonaloja sekä tuetaan lasten laaja-alaista oppimista.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Kuluttajakasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia mediavälineitä. Lasten kanssa keskustellaan mainonnasta ja lapsia ohjataan pohtimaan kulutusta esim. tutustumalla kierrätykseen ja tavaroiden vaihtoon.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia, niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Järvenpään esiopetuksessa toimitaan yhteisesti sovittujen lapsen hyvinvointia tukevien toimintaohjeiden mukaisesti. Kasvattaja on aktiivisesti mukana lasten toiminnassa ja havainnoi lasten välisiä suhteita ja auttaa tarvittaessa rakentavan ratkaisun löytämisessä. Lasten kanssa keskustellaan ravinnon, levon, liikkumisen ja leikin merkityksestä omalle hyvinvoinnille. Esiopetuksessa käytetään hyvinvointia tukevaa opetusmateriaalia. Kasvattajan on huolehdittava, että sekä lapsi että vanhempi tulee kuulluksi lapsen kaverisuhteita koskeissa asioissa. Yhteistyö lasten huoltajien kanssa tulee olla saumatonta ja lapsen hyvinvointiin liittyvistä asioista keskustellaan yhdessä.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

Järvenpäässä toimitaan yhteisesti sovittujen turvallisuutta koskevien toimintaohjeiden mukaisesti. Lasten kanssa sovitaan yhteiset toiminnan periaatteet. Esiopetusryhmässä harjoitellaan erilaisia tapoja selvittää vaarallisia tilanteita esim. ongelmanratkaisuharjoituksia tehden tai yhteisten pelastautumisharjoitusten

avulla. Lasten kanssa keskustellaan oikeudesta rajoittaa koskemattomuuttaan. Retkillä harjoitellaan turvalista liikkumista, muun liikenteen huomioimista ja liikennesääntöjä.

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvat- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omak- sua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Maahanmuuttajataustaiset lapset voivat osallistua joko esiopetukseen tai perusopetukseen valmistavaan opetukseen tai molempiin.

Yleisten kasvat- ja oppimistavoitteiden lisäksi esiopetuksessa otetaan huomioon eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen oppimisen tukeminen sekä lapsen useampaan kulttuuriin kasvamisen vahvista-

minen. On tärkeää, että lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään ja rohkaistuu ilmaisemaan itseään uudessa ympäristössä, vaikka suomen kielen oppiminen olisi vasta alussa. Esiopetusryhmässä hyödynnetään toiminnallisia oppimismenetelmiä, tieto- ja viestintätekniikan mahdollisuuksia sekä kuvia ja muita visuaalisia keinoja lapsen ymmärtämisen ja oman ilmaisun tukena.

Lastentarhanopettajalla on pedagoginen vastuu ryhmässä annettavan tavoitteellisen suomi toisena kielenä (S2)-opetuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Lapsen käyttämän kielen jatkuva havainnointi ja dokumentointi ovat lähtökohtia S2-opetuksen suunnittelulle. Suomen kielen taidon arviointi perustuu esiopetusryhmässä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa tapahtuvaan systemaattiseen havainnointiin. Arvioinnin kohteena ovat lapsen ymmärtävän kielitaidon edistyminen, lapsen käyttämä kieli sekä vuorovaikutus eri kielenkäyttötilanteissa.

Lapsen suomen kielen taitotaso kartoitetaan ja S2-opetus suunnitellaan esiopetuksen alkaessa ryhmässä dokumentoitujen havaintojen ja/tai S2-lastentarhanopettajan tekemän kielikartoituksen avulla. Lastentarhanopettaja kirjaa tavoitteet suomi toisena kielenä opetukselle. Suunnitelma ja tavoitteet käydään läpi huoltajien kanssa, minkä pohjalta he voivat kotona vahvistaa lapsen omaa äidinkieltä. Kevään aikana tarkennetaan S2-opetuksen tavoitteet sekä kirjataan esiopetussuunnitelmaan lapsen kielen kehityksen edistyminen ja suositus S2-opetuksen jatkumisesta koulun alkaessa.

Siirtymäkäytännöt on kuvattu tarkemmin luvussa 3.3

Kieli ja kulttuuritietoinen kasvatus on S2-opetuksen perusta. Opetus sisällytetään esiopetuksen kaikkeen toimintaan ja oppimiskokonaisuuksien sisältöihin, jolloin lapsella on mahdollisuus oppia juuri kyseisen teeman käsitteistöä sekä kielen käyttöä luonnollisessa vuorovaikutuksessa oman vertaisryhmänsä kanssa. Tarvittaessa lapsen kielitaidon arvioinnin perusteella annetaan erillistä S2-opetusta kielellisten kouluvalmiuksien vahvistamiseksi varhaiskasvatuksen S2-lastentarhanopettajan tuella.

Vastuu lapsen oman äidinkielen tukemisesta on vanhemmilla. Mahdolliset lapsen äidinkieltä puhuvat työntekijät voivat kuitenkin olla esiopetusryhmässä tukemassa lapsen oman äidinkielen ylläpitämistä. Sama satu voidaan lukea tai kertoa sekä suomeksi että kaikilla käytettävissä olevilla kielillä. Satujen kertomisen ja lukemisen ohella voidaan tutkia eri kielten kirjaimistoja ja keskustella lasten kuulemistä ja käyttämistä kielistä.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harvitan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

Esiopetusvuoden aikana seurataan säännöllisesti yksittäisten lasten kasvua, kehitystä ja oppimista sekä esiopetusryhmien ja koko yhteisön hyvinvointia. Lastentarhanopettaja havainnoi ja arvioi lasten kehitystä ja oppimista ja tuen tarpeita. Kaikkien lasten oppimisvalmiuksia kartoitetaan yhteisesti sovitulla menetelmillä. Lastentarhanopettaja vastaa tarvittavan tuen käynnistämisestä ja toteutuksesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa keskustellen suunnitellaan tarvittava tuki ja siihen liittyvät järjestelyt, sekä huomioidaan lapsen mahdolliset, ennen esiopetusta saamat tukitoimet. Myös lapsen kanssa keskustellaan hänen

oppimisestaan ja kokemuksistaan esiopetuksessa. Tarvittaessa tuki suunnitellaan, toteutetaan ja sen vaikutuksia arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden tuen ammattihenkilöiden monialaisena yhteistyönä.

Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen tiedonsiirto on kuvattu luvussa 3.3

Ennalta ehkäisevä työ ja varhaisen puuttumisen toimintamalli

Tuen tarpeen liittyessä lapsen ja perheen elämäntilanteeseen esiopetuksessa toimitaan Järvenpään kaupungin varhaisen avoimen yhteistyömallin (VAY) mukaisesti. Varhainen avoin yhteistyö tähtää lasten ja perheiden tukemiseen sekä riskien vähentämiseen. Tavoitteena on toimia riittävän varhaisessa vaiheessa, eli silloin, kun tukemisen mahdollisuuksia ja toimintavaihtoehtoja on runsaasti olemassa. Varhaisen avoimen yhteistyön painopisteenä on puuttua lasten ja perheiden pulmatilanteisiin rakentavasti, etsien ratkaisuja tilanteeseen. Varhaisella avoimella yhteistyöllä edistetään sitä, mikä toimii ja vie pulmatilanteista eteenpäin. Järvenpäässä on käytössä useita eri menetelmiä lapsen ja perheen tukemiseksi:

- Käsikynkkä
- Perhekoulu
- Huoli puheeksi (HUPU)
- Hyvät käytännöt (HYKÄ)
- Verkostoneuvonpito

Yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa

Lapsen ja perheen tarpeiden mukaan tehdään yhteistyötä oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyökumppaneita ovat mm. psykologit, kuraattorit, terveydenhoitajat, puhe-, fysio- ja toimintaterapeutit, sekä perheneuvolan, perhekeskusten, vammaispalveluiden, perhesosiaalityön ja erikoissairaanhoidon työntekijät.

Järvenpäässä toimii Lastenneuvolatiimi (LNT). Se on moniammatillinen ryhmä, jonka asiantuntemusta hyödyntäen voidaan arvioida ja suunnitella lapsen tarvitsemaa tukea. Lastenneuvolatiimi kokoontuu kuukausittain ja siihen osallistuvat neuvolalääkäri, terveydenhoitaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, psykologi ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja, sekä tarvittaessa lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

Pedagogisen tuen arviointiin liittyvät käytännöt on kuvattu luvusta 5.3 alkaen.

5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja

tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta, luku 6 Oppilashuolto.

Esiopetuksessa on tärkeää, että huoltajien asiantuntijuutta oman lapsensa asioissa kuullaan ja kunnioitetaan, jotta jokaiselle lapselle voidaan tarjota kehitystasonsa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Luottamuksellinen ja kunnioittava vuoropuhelu huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä lisää turvallisuutta ja hyvinvointia. Kodin ja esiopetuksen yhteistyön tavoitteena on luoda eheyttä lapsen kokemusmaailmaan siten, että lapsi oppijana ja oman elämänsä toimijana tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Yhteistyössä yhdistyy lapselle kahden tärkeän tahon tiedot ja kokemukset: huoltajien omaa lastaan koskeva ja henkilöstön ammatillinen asiantuntemus.

Huoltajien kanssa keskustellen suunnitellaan tarvittava tuki ja siihen liittyvät järjestelyt. Myös lapsen kanssa keskustellaan hänen oppimisestaan ja kokemuksistaan esiopetuksessa. Vuoropuhelu huoltajien kanssa lapsen esiopetuksesta sekä sen tavoitteista ja tuen mahdollisuuksista on jatkuvaa toteutuen mm. päivittäisissä kohtaamisissa, puhelimitse ja sovituissa tapaamisissa. Perhe- ja vanhempainillat, juhlat, vanhempainkerhojen järjestämät sekä muut yhteiset tapahtumat esiopetusyksiköissä tai -ryhmissä mahdollistavat sekä huoltajien keskinäisen että huoltajien, lasten ja esiopetuksen henkilöstön välisen kohtaamisen. Yhteisillä tapahtumilla mahdollistetaan huoltajien keskinäistä yhteistyötä sekä koko kasvatusyhteisön keskustelua muun muassa Järvenpään esiopetussuunnitelman sisällöistä, tuen mahdollisuuksista ja sen keskeisistä periaatteista. Lisäksi esiopetusvuoteen voi sisältyä koko kaupungin yhteisiä tapahtumia, joissa huoltajilla on mahdollisuus saada tietoa kasvun ja oppimisen tuesta.

OPS 2016

Kuva 6 Kolmiportainen tuki

5.3 Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

Järvenpäässä laaditaan kaikille esiopetukseen tuleville lapsille lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa. Tämän avulla pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle parhaat mahdollisuudet kasvaa ja oppia. Yleinen tuki rakennetaan lapsikohtaisesti ja sitä muutetaan joustavasti lapsen kokonaistilanteen vaatimalla tavalla yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa. Yleinen tuki voidaan rakentaa myös ryhmäkohtaisesti, jolloin tuen muodot ovat enemmän yhteisöllisiä ratkaisuja.

5.4 Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion.

Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

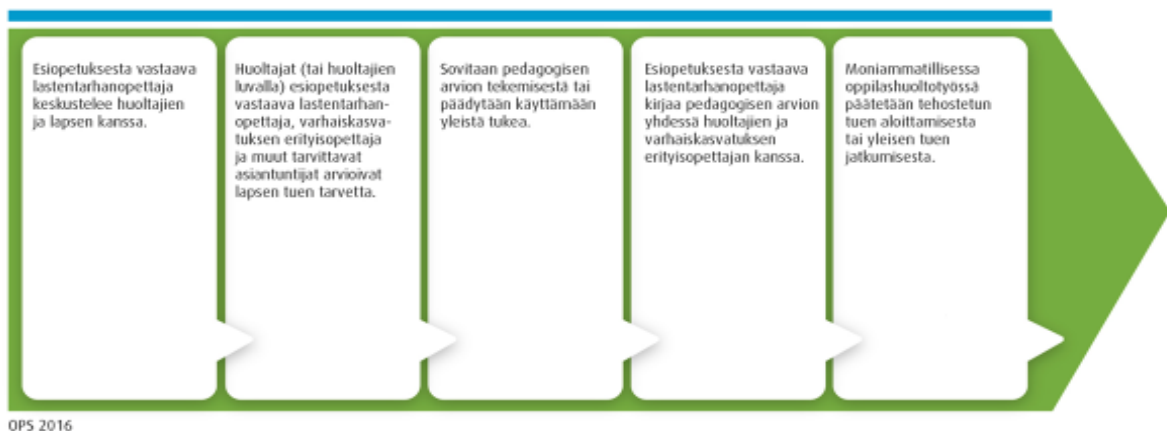
Järvenpäässä toimii esiopetusikäisten monialainen pedagoginen ryhmä (MPR), asiantuntijaryhmä, jossa on edustus esi- ja perusopetuksesta. Se kokoontuu eri työntekijäkokoontumiskokouksilla koulualueittain neljä kertaa lukuvuoden aikana: syyskuussa, marraskuussa, tammikuussa ja maaliskuussa. Monialaisen pedagogisen ryhmän tarkoituksena on varmistaa lapsen onnistunut siirtyminen esiopetuksesta kouluun niin, että tukitoimet jatkuvat saumattomasti. Tarkoituksena on hyödyntää asiantuntijaryhmän monialaista osaamista lapsen tuen tarpeen arviointiin, suunnitteluun ja seurantaan. Ryhmä toimii pedagogisten arvioiden ja selvitysten käsittelijänä sekä ohjaa kolmiportaisen tuen (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki) oikea-aikaiseen käyttöön esiopetuksessa ja koulun alkaessa. Monialaisessa pedagogisessa ryhmässä tehdään päätös tehostetun tuen antamisesta pedagogisen arvio pohjalta. Tarvittaessa lapsen siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin päätetään pedagogiseen arvioon perustuen monialaisessa pedagogisessa ryhmässä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja, keskusteltuaan ensin lapsen vanhempien ja lastentarhanopettajan kanssa, tuo ryhmään niiden lasten asiat, joille tukitoimia valmistellaan. Tietojen salassapitoon liittyvästä lainsäädännöstä johtuen lapsen asioiden käsittelyyn tarvitaan huoltajan kirjallinen lupa. Mikäli huoltaja(t) haluavat olla mukana lapsensa asioiden käsittelyssä, se on mahdollista. Asian käsittely kirjataan aina erilliseen muistioon. Tämän jälkeen lapselle annettava tehostettu tuki kirjataan hänelle laadittuun/laadittavaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Päätös tehostettuun tukeen siirtämisestä voidaan tehdä myös yksittäisen lapsen liittyvässä monialaisessa ryhmässä, esim. psykologin tutkimuksen yhteydessä.

Lapsi voi saada tehostettua tukea tavallisessa esiopetusryhmässä tai integroidussa erityisryhmässä. Tehostettu tuki suunnitellaan lapsikohtaisena kokonaisuutena ottaen huomioon esiopetusryhmän ja -yksikön mahdollisuudet tuen järjestämisessä. Tehostetun tuen aikana korostuu kumppanuus huoltajien kanssa, varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki sekä lapsen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien ryhmittelyiden merkitys.

Mikäli lastentarhanopettaja havaitsee yleisen tuen olevan lapselle riittämätöntä, hän keskustelelee asiasta lapsen huoltajien kanssa. Tällöin myös lapsen omien oppimiseen ja kasvuun liittyvien ajatusten kuuleminen ja huomioon ottaminen on tärkeää. Huoli yleisen tuen riittämättömyydestä voi nousta myös huoltajilla.

Lastentarhanopettaja vastaa pedagogisen arvio ja tehostetun tuen oppimissuunnitelman kirjaamisesta sekä tehostetun tuen vaikuttavuuden seurannasta yhteistyössä lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Tehostettua tukea ja oppimissuunnitelmaa tarkistetaan säännöllisesti ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa.

Kuva 7 Pedagogisen arvio tekeminen

5.5 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisulla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta. Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Järvenpäässä lapsi voi saada erityistä tukea tavallisessa esiopetusryhmässä, integroidussa erityisryhmässä tai Juholan erityiskoulussa. Perusopetuksen johtava asiantuntija tekee erityisen tuen päätöksen. Pääsääntöisesti esiopetuksessa olevat, erityistä tukea saavat lapset kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin.

Eriyisen tuen turvin lapselle tarjotaan esiopetuksessa kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista, jatkuvaa kasvun ja oppimisen tukea. Yksilöllisesti suunnitellun tuen tarkoituksena on edistää lapsen oppimisedellytyksiä ja vahvistaa hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan. Sopivasti mitoitettut haasteet, onnistumisen kokemukset ja mahdollisuus olla ryhmän jäsenenä tukevat lapsen kokonaiskehitystä.

Ennen erityisen tuen päätöstä tulee laatia pedagoginen selvitys. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa pedagogisen selvityksen kokoamisesta ja kirjaamisesta. Pedagoginen selvitys laaditaan yhdessä lapsen huoltajien ja lastentarhanopettajan tai -opettajien sekä muiden lapsen esiopetukseen osallistuvien henkilöiden

kanssa. Pedagoginen selvitys käsitellään esiopetuksen monialaisessa pedagogisessa ryhmässä. Varhaiskasvatuksen esimies allekirjoittaa pedagogisen selvityksen ja lähettää sen perusopetuksen johtavalle asiantuntijalle, joka arvioi pedagogisen selvityksen perusteella erityisen tuen tarpeen ja tekee tarvittaessa erityisen tuen päätöksen.

Kuva 8 Pedagogisen selvityksen tekeminen

Lapselle annettava erityinen tuki määritellään tarkemmin henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa HOJKSin laatimisesta ja erityisen tuen toteuttamisen järjestämisestä yhteistyössä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa. HOJKS laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Lastentarhanopettaja vastaa HOJKSin kirjaamisesta. Myös lapsen omat ajatukset otetaan huomioon tukea suunniteltaessa. Kukin toimija vastaa omalta osaltaan sovittujen tukitoimien toteuttamisesta yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa.

Eryyisen tuen ja HOJKSin tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. HOJKS tarkistetaan aina tuen tarpeen muuttuessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Lastentarhanopettaja vastaa erityisen tuen vaikuttavuuden seurannasta yhteistyössä lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Kuten muutkin tukimuodot, myös erityinen tuki suunnitellaan lapsikohtaisesti ottaen huomioon esiopetusryhmän, -yksikön ja Järvenpään kaupungin mahdollisuudet tuen järjestämisessä. Päätöksen erityisen tuen lopettamisesta tekee perusopetuksen johtava asiantuntija pedagogisen selvityksen perusteella.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan

HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidentetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuu ko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

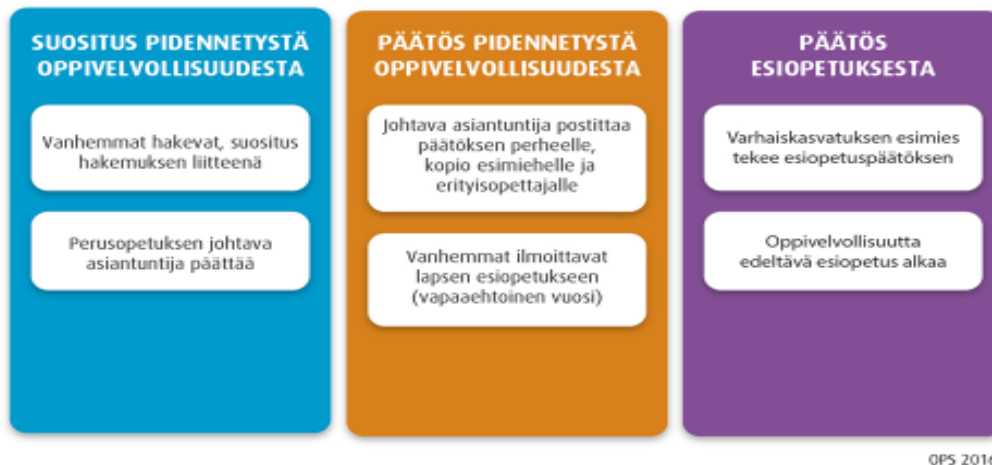
1. Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
2. Lapsi aloittaa pidentettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
3. Lapsi aloittaa pidentettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Huoltajat voivat saada tietoa pidentetystä oppivelvollisuudesta mm. varhaiskasvatuksen erityisopettajalta, psykologilta tai muilta asiantuntijoilta. Perusopetuksen johtava asiantuntija tekee päätöksen pidentetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta [huoltajien hakemuksen](#) ja psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella. Päätös tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tällöin perusopetuksen johtava asiantuntija tekee lapselle päätöksen myös erityisestä tuesta.

Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille annetaan perusopetuslain mukaista esiopetusta varhaiskasvatuksen esiopetusryhmissä, integroiduissa erityisryhmissä tai koulun erityisluokilla sen vuoden syyslukukaudesta alkaen, jolloin hän täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada varhaiskasvatuksen järjestämää esiopetusta huoltajan niin päättäessä. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin hän täyttää viisi vuotta. Päätöksen esiopetuksesta tekee varhaiskasvatuksen esimies tai uusien, aloittavien lasten osalta varhaiskasvatuksen palveluohjaaja. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua.

Ensimmäinen oppivelvollisuusvuosi on esiopetusta, joka voidaan suorittaa joko päiväkodissa tai koulussa. Järvenpäässä kehitysvammaiset lapset aloittavat yleensä oppivelvollisuutensa Juholan koulussa, muut lapset suorittavat ensimmäisen oppivelvollisuusvuotensa päiväkodissa.

Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) esiopetuksen alkaessa. Kirjallisen suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja/erityisluokanopettaja/erityisopettaja yhteistyössä huoltajien, muiden opettajien ja tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Myös lapsen ajatuksia kuullaan suunnitelman laatimisen yhteydessä. Suunnitelman toteutuminen arvioidaan lukuvuoden lopussa. Lukuvuoden aikana opetusjärjestelyjä ja lapsen edistymistä ja kokemuksia voidaan arvioida yhdessä huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Kuva 9 Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta

Mikäli pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi suorittaa ensimmäistä oppivelvollisuusvuottaan tavallisessa esiopetusryhmässä, erityisopettaja opettaa lasta ja ohjaa esiopetushenkilöstöä viikoittain. Erityisopetus voidaan toteuttaa joko kokonaan tai osittain päiväkodin tiloissa sen mukaisesti, mikä on lapsen tukemiseksi tarkoituksenmukaisinta. Järjestelyt voivat vaihdella lukuvuoden aikana lapsen tilanteen edellyttämällä tavalla. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki esiopetushenkilöstölle, yhteistyö muiden asiantuntijoiden, kuten terapeuttien ja psykologien, kanssa sekä tiivis vuorovaikutus huoltajien kanssa mahdollistavat lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen seuraamisen sekä perusopetuksen aloittamisen ajankohdan ja järjestelyiden suunnittelun.

5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

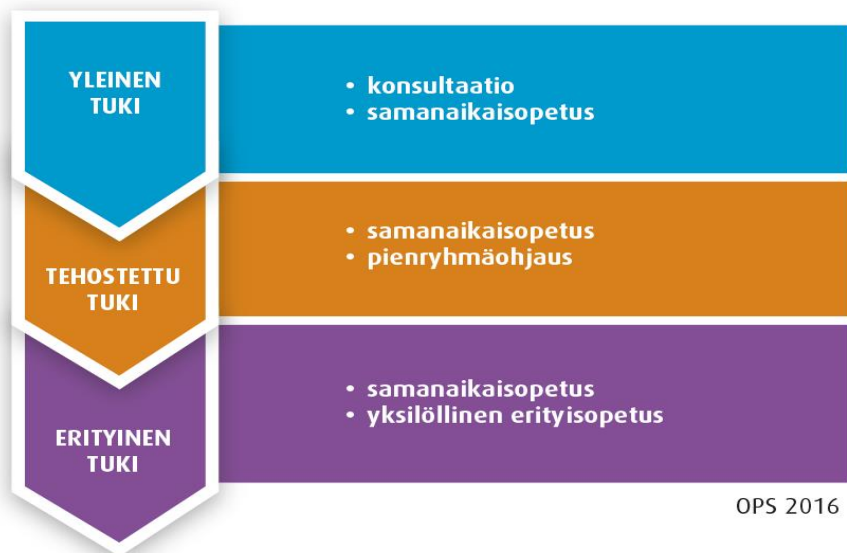
Järvenpään kaikissa esiopetusta järjestävissä yksiköissä on mahdollista saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjausta lapsen kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Kunkin esiopetusyksikön toimintatavoista ja käytän-

nöistä tiedotetaan huoltajille vanhempainilloissa sekä kirjallisissa tai sähköisissä tiedotteissa. Järvenpään esiopetuksessa osa-aikaista erityisopetusta toteutetaan konsultaationa, samanaikaisopetuksena, pienryhmä- ja yksilöohjauksena lapsen ja lapsiryhmän tuen tarpeiden mukaisesti.

Yleisen tuen aikana konsultatiivinen yhteistyö lastentarhanopettajan kanssa on ensisijaista. Yleisen tuen vaiheessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa ja havainnoi esiopetusikäisten lasten oppimisvalmiuksien ja oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä yhdessä lastentarhanopettajan ja muun esiopetukseen osallistuvan henkilöstön kanssa. Seuranta on tärkeää, jotta lapsen mahdollinen riski oppimisvaikeuksiin tunnustetaan varhain, ja tarvittava oppimisvalmiuksien vahvistaminen voidaan käynnistää jo esiopetuksen aikana.

Tuen tarpeen lisääntyessä vahvistetaan samanaikaisopetusta ja pienryhmäohjausta. Tehostetun tuen vaiheessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa lapsen oppimisvalmiuksien kehittymistä yleisen tuen vaiheen käytäntöjä tiiviimmin ja osallistuu lapsen oppimisvalmiuksien tukemisen ohjaamiseen aktiivisesti.

Eryyisen tuen piiriin kuuluvilla lapsilla osa-aikaista erityisopetusta annetaan säännöllisesti, yleensä yksilö- tai parityöskentelyinä. Lapsikohtaisissa asioissa lastentarhanopettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja keskustelevat lapsen huoltajien kanssa tarvittavista opetusjärjestelyistä ottaen huomioon myös lapsen näkökulman, hänen ajatuksensa ja kokemuksensa.

Kuva 10 Samanaikaisopetus kolmiportaisen tuen eri tasoilla

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia

käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskenteilyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erytysten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erytystä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

Järvenpään esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa on käytettävissä erityisavustajien palveluita joko ryhmä- tai henkilökohtaisesti. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien, esiopetuksessa aloittavien lasten kohdalla avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan jo esiopetusta edeltävänä keväänä yhdessä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Kotoa esiopetukseen tulevien lasten kohdalla avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan palvelujen tarpeen ilmetessä. Ryhmä- tai henkilökohtaisen erityisavustajan kohdentamista suunniteltaessa Järvenpäässä käytetään erillistä tuen tarpeen kartoitus -lomaketta tai hyödynnetään mahdollisia asiantuntijalausuntoja. Lapsi voi tarvita erityisavustajan antamaa tukea lyhytaikaisesti tai koko esiopetusvuoden ajan. Avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan myös esiopetusvuoden aikana yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. Palveluiden tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan tiiviissä yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa.

Kartoitetut avustaja- ja tulkitsemispalvelujen tarpeet ja niihin pohjautuva erityisavustajien kohdentaminen esiopetusta edeltävänä keväänä valmistellaan asiantuntijatyöryhmässä, johon Järvenpäässä kuuluvat varhaiskasvatuksen aluepäällikkö ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Esiopetusvuoden aikana ilmenevät avustaja- ja tulkitsemispalvelujen tarpeet valmistellaan lapsikohtaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen esimiehen yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen aluepäällikkö tekee päätöksen erityisavustajien kohdentamisesta. Varhaiskasvatuksen esimiehen vastuulla on tiedottaa huoltajille heidän lastaan koskevista avustaja- ja tulkitsemispalvelupäätöksistä.

Erityisavustajat työskentelevät yhdessä esiopetuksen muun henkilöstön, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Erityisavustajan työn sisältö rakentuu lastentarhanopettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjauksessa esiopetuksen yleisten tavoitteiden ja avustaja- ja tulkitsemispalveluita tarvitsevan lapsen/tarvitsevien lasten yksilöllisten tavoitteiden muodostamasta kokonaisuudesta.

6. Oppilashuolto

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi, oppilaitoksesta nimitystä esiopetusyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus.

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa viisi.

Esiopetuksen oppilashuolto on osa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa lasten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Tavoitteena on tukea lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen edellytyksiä sekä tarjota terveellinen kasvu- ja oppimisympäristö. Tehtävänä on edistää koko kasvatusyhteisön hyvinvointia sekä vahvistaa ja tukea yhteisöllistä toimintakulttuuria. Hyvin toimivassa yhteisössä vallitsee luottamuksen ja turvallisuuden ilmapiiri. Kaikilla yhteisön jäsenillä on mahdollisuus vaikuttaa yksikön kehittämiseen ja toimintaan.

Oppilashuollon avulla pyritään ehkäisemään ja tunnistamaan kehityksen ja oppimisen esteitä mahdollisimman varhain sekä löytämään auttamisen keinoja yhteistyössä huoltajien ja muiden lasta ja perhettä tukevien asiantuntijoiden kanssa.

Keskeistä esiopetuksen oppilashuollossa on lapsen eheän oppimispolun turvaaminen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kiinteällä yhteistyöllä. Tavoitteena on lisätä esiopetuksen ja peruskoulun toimijoiden yhteistä tietoisuutta niin, että lapsen koulupolku voisi mahdollisimman usein kulkea esiopetuksesta omaan lähikouluun. Lapsi saa mahdollisimman varhain tarvitsemansa oppilashuollollisen tuen, joka tarpeen mukaan jatkuu myös koulussa.

Oppilashuoltoa toteutetaan aina yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltoa ohjaavat luottamuksellisuus sekä lapsen ja huoltajan kunnioittaminen.

6.1. Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset. Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia.

Järvenpäässä oppilashuoltoa järjestetään monialaisena yhteistyönä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, kasvun tuen ja perhesosiaalityön palvelujen sekä toisen asteen oppilaitosten kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.

Oppilashuoltoa ja sen toteuttamisesta koskevan tiedon välittäminen sekä yhteistyö huoltajien kanssa on kuvattu luvussa 5.2.

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän

kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn, edellyttää huoltajan suostumusta.

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmien kokonaisuus muodostuu ohjausryhmästä, alueellisista yhteisöllisistä oppilashuoltoryhmistä sekä tapauskohtaisesti koolle kutsuttavista monialaisista asiantuntijaryhmistä

Kuntaoppilashuoltoryhmä

Oppilashuollon ohjausryhmänä Järvenpäässä toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä (KuntaOHR), jonka jäseninä ovat perusopetusjohtaja puheenjohtajana, perusopetuksen johtava asiantuntija sihteerinä, aluerehtorit ja erityiskoulun rehtori, varhaiskasvatusjohtaja, varhaiskasvatuksen aluepäällikkö, kouluikäisten palvelujen päällikkö, perhesosiaalityön johtaja, lastensuojelun päällikkö ja tarvittaessa kutsuttuna muita asiantuntijoita.

KuntaOHR vastaa oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Se myös seuraa yhteisöllisen oppilashuollon sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä tukipalvelujen riittävyyttä esi- ja perusopetuksessa.

Monialainen yksikkökohtainen ryhmä

Esiopetuksen monialaiset ryhmät on koottu varhaiskasvatuksen esimiesten työalueiden mukaisesti.

Ryhmän puheenjohtajana toimii varhaiskasvatuksen esimies ja jäseninä ovat esiopetusyksiköiden lastentarhanopettajat, sovitusti oppilashuoltopalveluiden edustaja (psykologi, koulukuraattori ja/tai neuvolaterveydenhoitaja) sekä huoltajien edustajat. Lasten hyvinvointia ja osallisuutta edistävää oppilashuollon yhteistyötä voidaan tehdä myös muiden toimijoiden esim. kulttuuri-, liikunta- tai terveydenhuoltopalveluiden kanssa.

Ryhmän tehtävänä on suunnitella, kehittää, toteuttaa ja arvioida esiopetuksen oppilashuoltotyötä keskittyen yhteisöllisen oppilashuollon asioihin ja niihin liittyvän osaamisen jakamiseen. Ryhmässä ei käsitellä yksittäisten lasten asioita. Vähintään kaksi kertaa vuodessa kokoontuvassa ryhmässä laaditaan vuosittain yhteinen oppilashuoltosuunnitelma. Monialaisen yksikkökohtaisen ryhmän muistiot sekä muut dokumentit tallennetaan kaupungin verkkolevyille.

Esiopetuksessa työskentelevät lastentarhanopettajat yhdessä huoltajien kanssa arvioivat oppilashuoltosuunnitelman toteutumista esiopetusvuoden aikana. Oppilashuoltosuunnitelman toteutumista arvioidaan myös monialaisen yksikkökohtaisen ryhmän kokouksissa.

Varhaiskasvatuksen esimiehen tehtävänä on varmistaa lasten, huoltajien sekä henkilöstön osallisuus oppilashuoltosuunnitelman laadinnassa, toteutuksessa sekä arvioinnissa. Huoltajia pidetään tietoisina yhteisöllisestä oppilashuollosta keskustelujen, sähköisen tiedonkulun tai vanhempain/perheiltojen avulla.

Kouluilla toimivien esiopetusryhmien yhteisöllinen oppilashuolto toteutetaan osana koulun oppilashuoltoa. Varhaiskasvatuksen esimies osallistuu koulun oppilashuoltoryhmään sovitusti silloin kun käsiteltävät teemat/asiat liittyvät esiopetusryhmään.

Monialainen asiantuntijaryhmä

Lapsikohtaisia asioita käsittelevä monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaiseen harkintaan pohjautuen yksittäisen lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuoltopalvelujen järjestämiseksi.

Esiopetuksessa olevan lapsen asian käsittelyyn voivat kuulua esiopetuksessa työskentelevä lastentarhanopettaja, lapsen esiopetusryhmän henkilöstö, varhaiskasvatuksen esimies, rehtori, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, terveydenhoitaja, psykologi, kuraattori, lääkäri ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä käsiteltävästä aiheesta riippuen. Huoltajan/huoltajien läsnä ollessa/kirjallisella suostumuksella lapsen asian käsittelyyn voi osallistua muita tarvittavia asiantuntijoita. Ryhmän kokoa se esiopetushenkilöstön tai esiopetuksen oppilashuoltopalveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu

Kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuollon asiat säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattori kirjaa asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen ja lapsen oppilashuoltokertomukseen kirjaa ryhmästä nimetty vastuuhenkilö ja sen rekisteröinnistä vastaa varhaiskasvatuksen esimies.

6.2 Yhteisöllinen oppilashuoltotyö

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä. Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle muulle lailliselle edustajalle.

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomiioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa.

Järvenpään kaupungin oppilashuoltosuunnitelmien kokonaisuus muodostuu esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa olevista oppilashuoltotyön kuvauksista, yksikkökohtaisista oppilashuoltosuunnitelmista sekä varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmiin kirjatusta yksikkökohtaisista tavoitteista koskien kiusaamisen ehkäisyä sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Järvenpäässä oppilashuoltoa järjestetään monialaisena yhteistyönä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, opiskeluhoollon ja perhesosiaalityön palveluiden sekä toisen asteen oppilaitosten kanssa siten, että siitä

muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuoltoa ja sen toteuttamisesta koskevan tiedon välittäminen sekä yhteistyö huoltajien kanssa on kuvattu luvussa 5.2. ja kiusaamisen ehkäisyyn liittyvät toimenpiteet luvussa 3.1.

Oppilashuollon ohjausryhmänä Järvenpäässä toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä (kuntaOHR), jonka puheenjohtajana toimii opetusjohtaja. Muita ryhmän jäseniä ovat oppimisen ja koulunkäynnin tuen, perusopetuksen, varhaiskasvatuksen, oppilashuollon, ja hyvinvoinnin palvelualueen ja Keski-Uudenmaan sosiaalisen perhesosiaalityön edustajat.

KuntaOHR vastaa oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Se myös seuraa yhteisöllisen oppilashuollon sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä tukipalvelujen riittävyyttä esi- ja perusopetuksessa.

Järvenpäässä esiopetuksen monialainen oppilashuoltoryhmä kokoontuu kaksi kertaa toimintakauden aikana. Tapaamisissa keskustellaan moniammatillisesti oppilashuoltosuunnitelman mukaisista tavoitteista ja esiopetusikäisiä lapsia koskevista ilmiöistä ja tilanteista sekä pyritään vahvistamaan eri toimijoiden yhteistä käsitystä ja rakenteita. Ryhmän koollekutsujana ja keskusteltavien aiheiden muodostamisesta vastaa kaksi vaihtuvaa päiväkodin johtajaa. Ryhmän kokoontumiseen kutsutaan päiväkodin johtajat, esiopetuksesta vastaavia varhaiskasvatuksen opettajia sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja oppilashuollon edustaja sekä aiheesta riippuen esimerkiksi neuvolan terveydenhoitaja, koulupsykologi tai muita asiantuntijoita sekä huoltajien edustajia.

6.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuuluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen

edustajan nimi ja yhteystiedot

- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireillepanija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Terveystieteiden henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

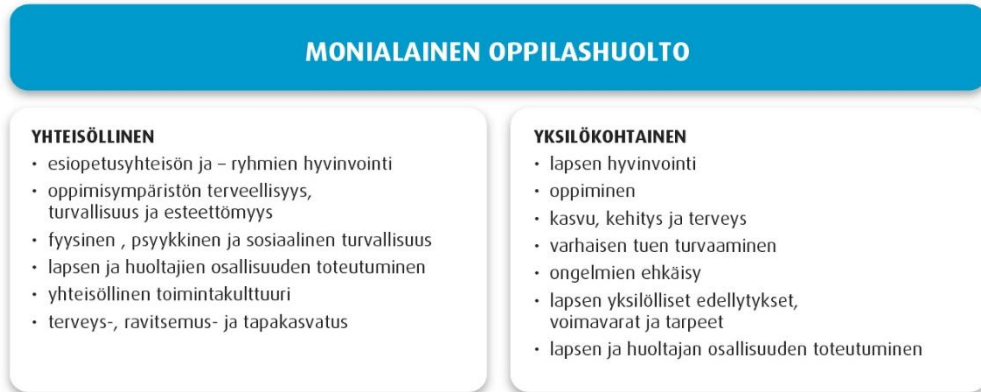
Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina huoltajan suostumukseen. Kun oppilashuollossa käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua ne lapsen opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Lapsen yksilölliset tarpeet määrittävät, ketkä asiantuntijat osallistuvat yksilölliseen oppilashuoltotyöhön. Tarkemmat kuvaukset yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa on kirjattu Lapsen tuen käsikirjaan.

Tuen tarpeen liittyessä lapsen ja perheen elämäntilanteeseen toimitaan Järvenpään kaupungin varhaisen tuen toimintamallin mukaisesti. Varhainen tuki tähtää lasten, nuorten ja perheiden tuen tarpeeseen vastamiseen varhaisessa vaiheessa sekä riskien vähentämiseen. Tavoitteena on toimia yhdessä huoltajien kanssa riittävän varhaisessa vaiheessa eli silloin, kun tukemisen mahdollisuuksia ja toimintavaihtoehtoja on runsaasti olemassa.

Tehostetun ja erityisen tuen sekä erikoissairaanhoidon, perheneuvolan, lastensuojelun yhteistyö tapahtuu yksilökohtaisen arvion perusteella ja toteutetaan sovitusti.

Mikäli lapsella on jatkuva lääkärin määräämä lääkitys, lääkkeen antamisesta sovitaan palvelusopimukseen liitettävässä lapsen yksilöllisessä lääkehoitosuunnitelmassa.

OPS 2016

Kuva 11 Monialainen oppilashuolto

6.4. Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

Järvenpään kaupungin oppilashuoltosuunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä.

Suunnitelmat ovat:

- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus
- Järvenpään kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta
- Alueellinen yhteisöllinen oppilashuoltosuunnitelma

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla ohjataan, johdetaan ja kehitetään lasten ja nuorten hyvinvointityötä kunnassa. Suunnitelmassa kuvataan järvenpääläisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa ja keskeisimpiä haasteita sekä toimintaa ohjaavia lähivuosien tavoitteita ja niitä toteuttavia toimenpiteitä. Asiakirja linjaa keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet sekä toimii asiakaslähtöisen, monialaisen yhteistyön perustana.

Alueellinen yhteisöllinen oppilashuoltosuunnitelma

Järvenpään esiopetuksessa on käytössä alueellinen yhteisöllinen oppilashuoltosuunnitelma, joita yksiköt tämentävät ja täydentävät vuosittain laadittavaan esiopetuksen toimintasuunnitelmaansa. Toimintasuunnitelman toteutumista arvioidaan toimintakertomuksessa keväisin. Arvio pohjautuu huoltajilta, lapsilta ja esiopetushenkilöstöltä saatuihin palautteisiin. Varhaiskasvatusjohtaja hyväksyy toimintasuunnitelmat ja -kertomukset ja ne viedään tiedoksi lasten ja nuorten lautakunnalle. Yksikkökohtaiseen yhteisölliseen oppilashuollon kehittämiseen ja seurantaan voi osallistua myös ulkopuolisia toimijoita.

Varhaiskasvatuksen esimies vastaa henkilöstön perehdyttämisestä alueellisen yhteisöllisen oppilashuoltosuunnitelmaan. Lapset osallistuvat toiminnallisesti hyvinvointia edistävän oppimisympäristönsä suunnitteluun ja toteuttamiseen. Huoltajien osallisuus mahdollistetaan ja heitä tiedotetaan yksikkökohtaisesta suunnitelmasta keskustelujen, sähköisen tiedonkulun tai vanhempain/perheiltojen avulla.

Esiopetusta koskevat oppilashuollon linjaukset

Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja esiopetuksen henkilöstön turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Hyvinvoinnin, turvallisuuden ja terveellisuuden edistäminen on osa yhteisön toimintakulttuuria, mikä tulee ottaa huomioon kaikessa toiminnassa.

Esiopetuksessa tarjotaan päivittäin maksuton ateria. Pedagoginen, tunnelmallinen ja kiireetön ruokailu -malli on käytössä kaikissa Järvenpään kaupungin esiopetusyksiköissä. Järvenpään kaupungin esiopetuksessa lapselle tarjotaan erityisruokavalio, mikäli siihen on lääketieteelliset tai eettiset syyt. Esiopetuksen alkaessa vanhemmat selvittävät lapsen erityisruokavalion tarpeet kirjallisesti varhaiskasvatuksen esimiehelle.

Lapsella on esiopetuksessa mahdollisuus myös lepoon. Lapsen riittävän levon varmistamiseksi vanhemmat ja kasvattajat sopivat yhdessä lapsen unen ja levon tarpeesta.

Lapsella on esiopetuksessa mahdollisuus liikkua säännöllisesti sekä sisällä että ulkona. Päivittäinen monipuolinen liikkuminen on lapsen kehontuntemuksen ja kokonaisvaltaisen kehittymisen sekä terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta.

Kaikissa esiopetusta antavissa yksiköissä on yksikkökohtainen turvallisuussuunnitelma, joka on Järvenpään kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevien linjausten ja ohjeistusten mukainen.

Turvallisuussuunnitelmaan on kirjattu hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät, ongelmien ennaltaehkäisyä ja lapsen suojelua koskevat menettelytavat: toimintaohjeet tapaturmien ennaltaehkäisyssä, ensiavun järjestämisessä ja hoitoon ohjaamisessa, toimintaohjeet äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa, suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, tasa-arvosuunnitelma ja lapsen kuljetukseen liittyvät ohjeistukset.

Varhaiskasvatuksen esimies vastaa yksikkökohtaisen turvallisuussuunnitelman laadinnasta ja siihen kirjattujen toimintaohjeiden vuosittain tapahtuvasta päivittämisestä sekä henkilöstölle, huoltajille ja tarvittaville yhteistyötahoille tiedottamisesta.

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatustieteellisen taustalla olevaan arvo- ja kasvatustieteelliseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa.

Järvenpäässä toteutettavassa erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa noudatetaan Järvenpään esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Yleisten kasvatustieteellisten ja oppimistavoitteiden lisäksi esiopetusyksikköä koskevaan opetussuunnitelmaan kirjataan erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvaa esiopetusta koskevia erityistavoitteita.

Esiopetusyksikön esimies vastaa, että lapsen huoltaja saa riittävästi tietoa käytettävästä toimintafilosofiasta ja esiopetuksen erityistavoitteista.

